

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jan Pánek

Ochrana náboženské svobody v trestních předpisech České republiky a vybraných zemí Evropské unie

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra: Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20.1.2022

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 155 613 znaků včetně mezer.

Jan Pánek

diplomant

V Praze dne 20.1.2022

OBSAH

Úvod.....	1
1. Vymezení pojmu náboženská svoboda	2
1.1 Pojem náboženská svoboda	2
1.2 Ústavní zakotvení náboženské svobody	3
2. Individuální náboženská svoboda	7
2.1 Forum internum a forum externum	7
2.2 Individuální náboženská svoboda u dětí.....	10
2.3 Právo měnit náboženství nebo víru	12
2.4 Právo zvolit si duchovní nebo řeholní stav.....	12
2.5 Právo nevyznávat žádnou náboženskou víru.....	13
2.6 Právo vykonávat náboženskou víru v institucích omezujících volnost pohybu.....	13
Ozbrojené síly	14
Zdravotnická zařízení	14
Zařízení pro přechodný pobyt imigrantů a azylantů	14
2.7 Svědomí.....	15
2.7.1 Výhrada svědomí.....	16
3. Kolektivní náboženská svoboda.....	17
3.1 Právní postavení náboženských společenství v České republice	18
3.2 Nová náboženská hnutí.....	20
3.3 Náboženské společenství jako subjekt právní ochrany	21

4. Náboženství a trestní právo v České republice	22
4.1 Jednotlivé skutkové podstaty, které lze vztáhnout na ochranu náboženské víry.....	26
1. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství.....	27
2. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných.....	30
3. Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy	38
4. 2 Další projevy ochrany náboženské svobody	48
1. Zpovědní tajemství.....	48
2. Neoznámení a nepřekažení trestného činu	51
3. Svědectví.....	52
4. Zákaz výslechu.....	54
5 Náboženská nenávisť jako přitěžující okolnost a okolnost podmiňující použití přísnější trestní sazby.....	55
6. Oběti trestných činů	56
7. Rituální porážka zvířat	57
8. Mladiství.....	58
4.3. Vězeňství	59
4.4. Vybrané kauzy	61
Imanuelité.....	61
Martin Konvička	63
Naše násilí a vaše násilí.....	64
Obranyschopná demokracie	66

5. Vybrané státy Evropské Unie.....	68
Konfesní stát.....	68
Konfesní stát à rebours a kvazikonfesní stát	69
Nekonfesní stát.....	69
5.1. Polsko	70
5.2 Řecko	71
5.3. Francie	72
5.4 Dánsko	73
5.5. Bulharsko.....	74
5.6. Švédsko.....	75
5.7. Německo	75
Závěr.....	77
Seznam použité literatury a pramenů	5
Přílohy:	10
Seznam registrovaných církví a náboženských společenství v ČR.....	10
Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky – Tisková zpráva Českého statistického úřadu.....	11
Náboženské společnosti se zvláštními právy	19

ÚVOD

Obyvatelé České republiky často říkají, že je naše vlast jedním z nejvíce ateistických států na světě. Do jisté míry je to pravda, náboženství bylo v období komunistické diktatury opravdu zatlačeno na pozadí společenského života a věřící museli svou víru provozovat v podstatě tajně, jinak museli čelit tlaku od státu. Tím došlo k tomu, že do té doby v zásadě křesťanská společnost během několika generací ve velké míře vztah k náboženství opravdu ztratila. Po revoluci v roce 1989 se do společnosti pojem náboženské svobody opět vrátil. V devadesátých letech navíc došlo k tomu, že se do tradičně křesťanského prostředí začali ve větší míře dostávat i jiné, zpravidla východní náboženské a filosoficko-spirituální nauky. Lidé v České republice běžně zastávají postoj, že nejsou věřícími v tradičním slova smyslu, tedy že se nevnímají jako katolíci, protestanti, muslimové, buddhisté a podobně, ale že nějakým vlastním způsobem věří v Boha nebo nějakou jinou formu „prvního hybatele“, která dává naši existenci smysl. Během migrační krize, která vrcholila okolo roku 2015, se v médiích a na sociálních sítích začal, mnohdy velice emotivně, řešit kulturní střet mezi převážně muslimskými migranty a tradičně křesťanskou Evropou. V té době jsem poměrně překvapeně sledoval, jak se velická část naší společnosti, kterou jsem do té doby vnímal jako spíše nekřesťanskou nebo vyloženě ateistickou, začala ke křesťanství hlásit. Tento obrat jsem vnímal jako tendenční, kdy bylo dle mého často křesťanství zneužíváno jako zbraň, jako argument proti do Evropy přicházejícím uprchlíkům a migrantům vyznávajícím zpravidla islám. Když se na politické úrovni projednávaly církevní restituce, celospolečenský pohled na věc byl spíše negativní, najednou měl pak člověk pocit, že v České republice žijí povětšinou praktikující a pravověrní křesťané, i když do té doby byli věřící lidé spíše menšinou. V té době jsem pracoval jako dobrovolník pro neziskovou organizaci Člověk v tísni a mým úkolem bylo ověřovat výroky politiků, které byly s to vyvolat v lidech nenávist a výroky směřované proti muslimským věřícím byly v té době na denním pořádku. Uvědomil jsem si, že otázka náboženské svobody a svobody projevu je velice citlivá a dokáže v lidech budit obrovské emoce, a to i v „nejvíce ateistickém státu na světě“. Ve své práci se věnuji náboženské svobodě v kontextu trestního práva, prostředku ultima ratio, posledním a krajním společenským nástrojem pro řešení konfliktů. „Ústavní soud ve své ustálené rozhodovací činnosti vyložil, že právní řád, byť vnitřně diferencovaný, tvoří jednotu a jako s takovým je třeba s ním zacházet při aplikaci jednotlivých ustanovení a institutů; proto, pokud jde o naplnění objektivních znaků trestného činu, při promítnutí principu trestněprávní represe jako posledního prostředku – „ultima ratio“ - nemůže být ignorována civilněprávní

stránka věci. Trestní právo v zásadě nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoliv přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře. V právním státě je totiž nepřipustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny.“¹ Je tedy otázkou, do kdy je dané jednání ještě v mezích přijatelné svobody projevu a kdy už narušuje svobodu náboženského vyznání jiných, do kdy je dané jednání ještě v soukromé sféře a kdy už je společensky závadné natolik, že by se mělo řešit před trestním soudem. Na tyto a další otázky se snažím nalézt odpovědi v této diplomové práci.

1. VYMEZENÍ POJMU NÁBOŽENSKÁ SVOBODA

1.1 Pojem náboženská svoboda

Náboženská svoboda a svoboda vyznání je v demokratických právních státech chápána jako jedna ze základních lidských svobod. Je projevem svobody jednotlivce, dostává se jí ochrany na ústavní úrovni a je nedílnou součástí lidskoprávní agendy obsažené v mezinárodních smlouvách.

Náboženskou svobodu můžeme optikou teorie práva pozorovat v rovině práv **absolutních**, tedy takových, které působí vůči všem ostatním subjektům práva (erga omnes), kdy tyto subjekty mají především povinnost zdržet se určitého jednání, které by předmětnou svobodu mohlo omezit a strpět projevy náboženské svobody, jsou-li takové v souladu s příslušným platným a účinným právním řádem a v rovině práv **relativních**, tedy takových, které působí pouze mezi dotčenými subjekty práva (inter partes), zpravidla tak půjde o vztahy

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2010 Sp. Zn. II. ÚS 1098/10

v rámci institucionalizované podoby náboženství, tedy o vztahy mezi věřícím a danou církví či obdobnou organizací. Antonín Ignác Hrdina kategorizuje právo na náboženskou svobodu jako hmotné subjektivní právo veřejnoprávního charakteru.²

Bylo by ovšem chybou nahlížet na institut náboženské svobody pouze v kontextu církevních a obdobných organizací, případně afinitě jednotlivců k rozličným náboženstvím. Náboženská svoboda je i svobodou se k žádnému náboženství nehlásit, náboženství kritizovat nebo naopak rozvíjet, zejména pak pod tlakem nového vědeckého poznání a technologických možností, které hlavně v medicínské oblasti zásadně mění pohled na „přirozenost“ procesu lidského života a smrti a s tím spojené otázky právní a, dlužno podotknout, zejména otázky mravní a etické, které jsou alfou a omegou náboženských doktrín.

1.2 Ústavní zakotvení náboženské svobody

Ústava České republiky nepřímou hovoří o náboženské svobodě již ve své preambuli.

„My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlast rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky.“³

² Hrdina Antonín Ignác: Náboženská svoboda v právu České republiky. Praha: EUROLEX BOHEMIA 2004

³ Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“)

Kdy větu „...*odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství,*“ lze vykládat i jako odkaz na historický vývoj náboženské svobody, respektive svobody vyznání, který byl v Českých zemích obzvláště dramatický, zejména pak v obdobích husitství a třicetileté války. Sám autor preambule ústavy České republiky Václav Havel se pak k Husově odkazu, coby duchovního bohatství, v roce 1990 na půdě Husitského muzea v Táboře vyjádřil následovně: „*Myslím si, že doba husitská má v sobě cosi, co bychom si měli trvale připomínat. Byla to totiž poslední doba v našich dějinách, kdy velká část Čechů dovedla za svou pravdou stát až do konce a bránit ji.*“⁴, jeho prezidentský nástupce Václav Klaus v Betlémské kapli 6. července 2003 na Husovu adresu poznamenal: „*Husův i dnes platný apel spočívá především v důrazu na otázku mravní. Spočívá v přesvědčení, že je člověk povinen poměry své doby hodnotit vyšším mravním hlediskem. V Husově pojetí je člověku dána svoboda hodnotit světské poměry, vyjadřovat se k nim a v souladu se svým názorem jednat. Cítím neustálou povinnost zabývat se Husovým odkazem.*“⁵.

Náboženskou svobodu primárně upravuje Listina základních práv a svobod, která je podle čl. 3 a čl. 112 Ústavy České republiky ústavním zákonem České republiky.⁶ Systematicky je svoboda náboženství upravena zejména v prvním oddílu druhé hlavy Listiny, čímž je zařazena mezi základní lidská práva a svobody a jako taková je v článku 1 Listiny obecně označena za nezadatelnou, nezcizitelnou, nepromlčitelnou a nezrušitelnou. Nezadatelnost třeba chápat jako nemožnost se dané svobody vzdát či ji postoupit někomu jinému. Nezcizitelností zákonodárce akcentuje skutečnost, že daná svoboda nemůže být žádným způsobem jednotlivci odňata a ten se jí ani nemůže vzdát v rámci smlouvy. Jakákoliv smlouva, která by s tímto byla v rozporu, bude nulitní. Nepromlčitelností svobody je skutečnost, že se ji člověk může dovolávat vždy, bez ohledu na skutečnosti předchozí. Její nezrušitelnost znamená, že žádný státní orgán nemůže svobodu legitimně odebrat a že nemůže být zrušena žádným tuzemským právním předpisem ani mezinárodní smlouvou. Výše zmíněné vlastnosti jsou podstatnými náležitostmi demokratického právního státu ve smyslu čl. 9 odst. 2. Ústavy České republiky, který nepřipouští jejich změnu.

⁴ <https://www.bitvaudomazlic.cz/o-husitstvi-rekli.php> Čerpáno z multimediálního CD-ROM *Husitství a literatura. Vydalo Husitské muzeum v Táboře*

⁵ Tamtéž

⁶ Ústava

Článek 3 Listiny poté předmětná práva a svobody zaručuje všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Samotný pojem náboženské svobody je vymezen v člancích 15 a 16 Listiny, které tvoří jakési jádro ústavní úpravy náboženské svobody.

Článek 15

(1) Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.

(2) Svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby je zaručena.

(3) Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon.

Článek 16

(1) Každý má právo svobodně projevat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu.

(2) Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

(3) Zákon stanoví podmínky vyučování náboženství na státních školách.

(4) Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.⁷

Ústavní soud České republiky se ve svém nálezu sp. zn. PL. ÚS 6/02 vyjádřil k jednotlivým ústavním principům náboženské svobody v ústavním pořádku České republiky následovně: „Česká republika je založena na principu laického státu. Podle čl. 2 odst. 1 Listiny je totiž stát založen na demokratických hodnotách a "nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii,

⁷ Listina základních práv a svobod, vyhlášená ve Sbírce zákonů ústavním zákonem č. 23/1991 Sb.

ani na náboženské vyznání." Je tedy zřejmé, že Česká republika musí akceptovat a tolerovat náboženský pluralismus, tzn. Především nesmí diskriminovat či naopak bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů. Z citovaného článku dále vyplývá, že stát musí být oddělen od konkrétních náboženských vyznání. Zásada náboženského pluralismu a tolerance je dále provedena v čl. 15 odst. 1 a v čl. 16 Listiny. Čl. 15 odst. 1 Listiny stanoví, že svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena a že každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. Podle čl. 16 Listiny každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu (odst. 1). Církev a náboženské společnosti spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech (odst. 2). Výkon těchto práv může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých (odst. 4). Jak již Ústavní soud vyslovil v minulosti, na rozdíl od svobody svědomí a náboženského vyznání, u níž Listina výslovně nestanoví žádné možné podmínky pro její omezení, lze svobodu výkonu náboženství nebo víry omezit zákonem z uvedených důvodů. Jde zde však přitom o možnost omezení výkonu těchto práv, nikoliv jejich úpravu státem (usnesení z 8.10.1998 sp. zn. IV. ÚS 171/97, Ústavní soud: Sbíрка nálezů a usnesení, sv. 12, str. 457 a násl.). Z toho je zřejmé, že náboženskou svobodu lze zásadně vymezit především jako forum internum (čl. 15 odst. 1 Listiny), tzn. jako svobodu každého vyznávat určité náboženství a víru, do níž není možno ze strany třetích osob a zejména veřejné moci zasahovat. Jde o tzv. status negativus, resp. libertatis (G. Jellinek), charakteristického vymezením svobodného prostoru jedince, do něhož veřejná moc nemůže vstupovat. Zároveň však je zřejmé, že omezení náboženské svobody na forum internum je nepostačující, neboť již pojmovým znakem náboženské svobody je právo každého projevovat svoje náboženské vyznání navenek, přirozeně při respektování omezujících kautel stanovených v čl. 16 odst. 4 Listiny. Z toho, co bylo uvedeno, rovněž přímo vyplývá zásada autonomie církví a náboženských společností spočívající především v tom, že stát do činnosti církví a náboženských společností nesmí zasahovat a pokud se aktivita církví omezí na vnitřní záležitosti (zejména na organizační členění), není principiálně možno tato opatření přezkoumávat před státními soudy (obdobně judikoval německý Spolkový ústavní soud, BVerfGE 18/385). Konečně Ústavní soud konstatuje, že náboženská svoboda není zaručena pouze na úrovni vnitrostátního práva (tedy především citovaných ustanovení Listiny), nýbrž je rovněž předmětem ochrany mezinárodněprávní (např. čl. 18 Paktu a čl. 9 Úmluvy).

V této souvislosti Ústavní soud zdůrazňuje, že Česká republika je podle čl. 1 odst. 1 Ústavy demokratickým právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. V daném případě z uvedeného principu především vyplývá, že Ústavní soud musí vycházet z té vnitrostátní či mezinárodněprávní úpravy, která poskytuje vyšší standard ochrany základních práv a svobod. Jestliže v daném případě zaručuje vnitrostátní úprava obsažená v Listině vyšší ochranu práv než jak je upravují uvedená ustanovení mezinárodních smluv, již z tohoto důvodu musí být aplikována přednostně.“⁸

2. INDIVIDUÁLNÍ NÁBOŽENSKÁ SVOBODA

2.1 Forum internum a forum externum

Individuální náboženskou svobodu můžeme rozdělit na vnitřní sféru (tzv. forum internum) a na vnější projevy náboženství nebo víry (forum externum). Vnitřní sféru upravuje čl. 15 listiny odst. 1 který stanoví že svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. Toto právo má absolutní charakter, působí tedy vůči všem (erga omnes) a nelze jej nijak omezit. Dle dikce Listiny náleží „každému“. Je tedy lhotejné, je-li daná osoba občanem České republiky, občanem cizího státu nebo bez jakékoliv státní příslušnosti (apatridou). Čl. 16 Listiny odst. 1 stanoví že každý má právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Toto právo náleží rovněž každému, jako je tomu v případě vnitřního přesvědčení ve smyslu čl. 15 Listiny, lze ho ale podle čl. 16 odst. 4 Listiny omezit, ovšem pouze zákonem, nikoliv tedy podzákonným předpisem nebo snad faktickým úkonem úřední osoby, policisty nebo jiného veřejného činitele.⁹ Individuální náboženská svoboda byla zdůrazněna už v Ústavní listině Československé republiky z 29. února 1920.¹⁰

⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/02

⁹ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s 89-90

¹⁰ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s 100

Pojem forum internum je „*projevem svobody a důstojnosti člověka v oblasti duševní a duchovní*“¹¹ a volně jej můžeme přeložit jako vnitřní prostor, nepoznatelný okolím bez patřičného vnějšího projevu, jež obsahuje veškeré náboženské představy daného člověka, jeho případnou identifikaci s určitým náboženstvím.

*„Termín forum internum není nejasný výraz, je míněný zcela vážně! Týká se vnitřního prostoru a nesmí vycházet navenek. Říkám to proto, že některé skupiny v církvi tyto dvě věci směšují a vynášejí věci spadající do této oblasti navenek. Prosím vás, to je hřích! Je to hřích proti důstojnosti člověka, který dává důvěru knězi a vyjevuje svou situaci, aby žádal o odpuštění (...) Je to posvátná věc a chtěl jsem o tom mluvit, protože mne to zneklidňuje.“*¹²

Takto se o termínu forum internum vyjádřil papež František na kurzu svátosti smíření pořádaným Apoštolskou penitenciárií v roce 2019.

Zákonné zakotvení nalezneme ve větě „*Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.*“¹³, tedy v čl. 15 odst. 1 Listiny. Tato vnitřní svoboda je zásadně neomezitelná a dostává se jí bezpodmínečné ochrany.

Na mezinárodním poli najdeme obdobné formulace, zásadním je čl. 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. 2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné

¹¹ PAVLÍČEK, V. a kol. Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 562.

¹² Dostupné na <https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2019-03/papez-frantisek-zpovedni-tajemstvi-apostolska-penitenciariie.html>

¹³ Listina

*bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.*¹⁴

a čl. 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech:

*„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství. Toto právo zahrnuje v sobě svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle vlastní volby a svobodu projevovat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou, zachováváním obřadů a vyučováním. 2. Nikdo nesmí být podroben donucování, které by narušovalo jeho svobodu vyznávat nebo přijmout náboženství nebo víru podle své vlastní volby. 3. Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných. 4. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují respektovat svobodu rodičů, a tam, kde je to vhodné, poručníků, zajistit náboženskou a morální výchovu svých dětí podle vlastního přesvědčení rodičů nebo poručníků.*¹⁵

Ve všech třech zmíněných člancích se hovoří celkem o třech svobodách, a sice o svobodě myšlení, svobodě svědomí a svobodě náboženství. Jako první je ve všech předmětných člancích zasazena svoboda myšlení, neb tato je předpokladem svobod následujících. Myšlení je vnitřní mentální děj, kognitivní proces, jež nelze pozorovat zvenčí. Skrze myšlení jedinec zpracovává podněty z venčí a utváří své vnitřní postoje ke světu. Tato svoboda je absolutně neomezitelná, a to i v kontextu trestního práva, kdy pouhé pojetí myšlenky na trestný čin není právně postižitelné. Ústavní soud ve svém nálezu PL. ÚS 19/98 konstatuje: *„Tato práva mají absolutní charakter v tom smyslu, že nikdo nemůže být podroben takovému opatření, jehož cílem je změna procesu a způsobu myšlení, nikoho nelze nutit, aby změnil svoje myšlení, náboženské vyznání nebo víru. Při jejich ochraně se jedná o respektování vnitřního rozměru těchto práv, který vylučuje jakýkoliv nátlak nebo ovlivňování myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Tato práva v důsledku jejich absolutního charakteru není proto možné omezovat zákonem. (...) Vzhledem k vnitřnímu základu těchto práv i při využívání ústavního práva změnit*

¹⁴ Čl. 9 EÚLP

¹⁵ Čl. 18 MPOP

*svoje náboženské vyznání nebo víru nikdo nebrání (a ani nemůže bránit) oprávněné osobě, aby svoje náboženské vyznání nebo víru změnila.*¹⁶

Do světského práva byly pojmy forum internum a forum externum vtaženy z katolického církevního práva. Dodnes se tyto termíny v katolickém církevním právu používají pro rozlišení výkonu veřejné moci církevní.¹⁷

Veřejná moc nemá v zásadě možnost do osobní sféry zasahovat ani po jedinci požadovat informace takového charakteru. Evropský soud pro lidská práva v minulosti judikoval v případě Sinan Işik proti Turecku¹⁸, že povinnost udávat své náboženské vyznání na občanském průkazu je porušením fori interni, protože nutí dotyčného jedince vyjevit své náboženské přesvědčení, což je přirozeně v rozporu s právem své náboženství neprojevat.

2.2 Individuální náboženská svoboda u dětí

Zákon č. 3/2002 Sb. Ve svém § 2 odstavci 2 stanoví, že právo nezletilých dětí na svobodu náboženského vyznání nebo být bez vyznání je zaručeno. Zákonní zástupci nezletilých dětí mohou výkon tohoto práva usměrňovat způsobem odpovídajícím rozvíjejícím se schopnostem nezletilých dětí. Český zákon tedy dokonale přiléhá k textu článku 14. mezinárodní Úmluvy o právech dítěte z 20. listopadu 1989.

Článek 14 Úmluvy o právech dítěte:

- 1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.*
- 2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě*

¹⁶ Pl.ÚS 18/98 ze dne 2. 6. 1999

¹⁷ Hrdina, Antnín Ignác, Kanonické právo, Dějiny pramenů, teorie, platné právo, Plzeň, 2011, s. 147-148

¹⁸ Rozsudek ESLP ve věci Sinan Işik proti Turecku ze dne 2. února 2010, stížnost č. 21924/05

při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

3. Svoboda projevat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předepisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

S Úmluvou vysloвило souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky a prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena u generálního tajemníka OSN, deponitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991.¹⁹

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. Pro Českou a Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2 dnem 6. února 1991.²⁰

Ustanovení českého zákona třeba vykládat s ohledem na dikci Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, kdy jeho článek 18. odst. 5 stanoví, že smluvní strany mají „*šetřit svobody rodičů, a případně poručníků, zajistit náboženskou a mravní výchovu jejich dětí podle vlastního přesvědčení*“.²¹

Stávající judikatura České republiky doposud nemusela konflikt mezi rodiči ohledně náboženské výchovy dítěte, tedy usměrňování svobody jeho náboženského vyznání řešit, teoreticky k takovému sporu ale dojít, zejména v případně rozvodu rodičů, může. Rozhodne-li soud v zájmu dítěte o svěřeni jeho výchovy jednomu z rodičů, pak má právo na takové usměrňování pečující rodič. Pokud ovšem soud v zájmu dítěte svěří výchovu obou rodičům nebo rozhodne o střídavé výchově, může k takovému konfliktu dojít.²²

Nezletilé děti vychovávány mimo klasickou rodinnou péči v ústavní výchově mají stejné právo na svobodu náboženského vyznání, kdy však dikce § 20 zákona č. 109/2002 Sb. stanoví

¹⁹ Sdělení č. 104/1991 Sb. Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

²⁰ Sdělení č. 104/1991 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí

²¹ Kříž, Jaku, Zákon o církvích a náboženských společnostech, Komentář, Praha, 2010, s.25

²² Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 91

„...respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem“.²³

Situace, kdy je dítě vychovááno ve výchovných zařízeních, jako je dětský domov, výchovný nebo diagnostický ústav, není dosud zvláštním způsobem upravena. Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve svém § 2 odst. 13 stanoví obecnou povinnost v těchto zařízeních a střediscích vytvářet podmínky pro účast dětí na náboženské výchově, na náboženských obřadech, popřípadě na dodržování náboženských zvyklostí, a to podle zájmu dítěte a s ohledem na předchozí rodinnou výchovu a na rozumové schopnosti dítěte.²⁴

2.3 Právo měnit náboženství nebo víru

Listina ve svém článku 15 odst. 1 uvádí „Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání.“ a shodně zní ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb. Tím je právo na změnu náboženského vyznání upraveno na ústavní i zákonné úrovni. Nikdo nesmí být nucen ke vstupu do církve a náboženské společnosti ani k vystoupení z ní, k účasti nebo neúčasti na náboženských úkonech či úkonech církve a náboženské společnosti (§ 2 odst. 3). Jelikož jsou tato práva součástí základního práva na náboženskou svobodu, jde o práva absolutní povahy a jako taková je nelze ničím omezit.²⁵

2.4 Právo zvolit si duchovní nebo řeholní stav

V reakci na perzekuce mužských i ženských řeholních řádů, kterých se v letech cca 1950–1989 dopouštěl na území dnešní České republiky tehdejší totalitní režim, bylo zákonodárcem po obnovení demokratického státu zdůrazněno právo každého zvolit si duchovní nebo řeholní stav. Nikomu nesmí být bráněno, aby se stal duchovním nebo řeholníkem či řeholnicí. Toto právo ale samozřejmě nezakládá povinnost církevním společenstvím přijmout do duchovního či řeholního stavu každého, kdo o to projeví zájem. § 2 odst. 4 zákona č. 3/2002

²³ Tamtéž

²⁴ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 97

²⁵ Kříž, Jakub, Zákon o církvích a náboženských společnostech, Komentář, Praha, 2010, s. 27.

Sb. tuto oblast upravuje větou „Každý má právo volit si duchovní nebo řeholní stav a rozhodovat se pro život v komunitách, řádech a podobných společenstvích“.

2.5 Právo nevyznávat žádnou náboženskou víru

Vedle práva vyznávat jakékoliv náboženství nebo víru a práva svůj postoj k danému náboženství měnit či konvertovat k náboženství jinému obsahují právní předpisy České republiky explicitně právo nevyznávat žádné náboženství ani víru.²⁶

„Ustanovení mezinárodních smluv o náboženské svobodě byla v Listině, a to je pro Českou republiku signifikantní, obohacena o ustanovení zaručující právo na bezkonfesijnost, které z legislativně technického hlediska představuje superfluum, protože jednoznačně vyplývá z textu normy. Zakotvení práva být bez náboženského vyznání v textu Listiny chce ochranu bezkonfesijnosti povýšit na ústavní úroveň“²⁷

Osobní stav bez vyznání bylo možné v českých zemích evidovat již od prosince roku 1867, kdy byl zaveden prováděcími předpisy k tehdejší ústavě, až do roku 1954, kdy byla evidence náboženského vyznání usnesením vlády ze dne 27. července z ideologických důvodů zrušena.²⁸

2.6 Právo vykonávat náboženskou víru v institucích omezujících volnost pohybu

V demokratických právních státech je dnes již běžnou praxí, že právní předpisy upravují režim pobytu osob v zařízeních omezující volnost pohybu takovým způsobem, aby byla šetřena práva těchto osob na výkon náboženství a víry. Takovými zařízeními jsou:

- Ozbrojené síly
- Vězení a jim podobná zařízení
- Nemocnice a jiná zdravotnická zařízení
- Zařízení sociální péče
- Výchovné ústavy pro děti a mládež
- Zařízení pro přechodný pobyt migrantů a azylantů

²⁶ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 93

²⁷ Hrdina, Antonín Ignác, Náboženská svoboda v právu České republiky, Praha 2004, s. 102.

²⁸ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 93

V České republice je podrobně upravena oblast vězeňství, kterému věnuji samostatnou kapitolu, a ozbrojených sil. V oblasti sociálních služeb a zdravotnictví je režim pobytu upraven pouze velmi obecně.

Ozbrojené síly

Profesionální vojáci, lidé povoláni na cvičení na základě branné povinnosti ani lidé mobilizováni pro případ válečného konfliktu nesmí být omezováni na své svobodě náboženského vyznání. Nikdo nesmí být nucen k přijetí náboženské víry, stejně tak nikomu nesmí být vnucováno svou náboženskou víru odmítnout. Každý má právo disponovat svou vlastní náboženskou literaturou a nikomu nesmí být bráněno ve výkonu náboženských úkonů. Vojáci se mohou účastnit bohoslužeb či jiných náboženských obřadů, nebrání-li tomu služební úkol nebo bojová situace. Bohoslužeb a jiných náboženských obřadů se vojáci mohou účastnit ve dnech svého osobního volna mimo vojenské prostory, ale mají mít i možnost účasti na náboženském obřadu ve vojenském prostoru.

Zdravotnická zařízení

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování ve svém § 28 odst. 3 písm. J) zakládá pacientům právo přijímat ve zdravotnickém zařízení lůžkové nebo jednodenní péče duchovní péči a duchovní podporu od duchovních církví a náboženských společností registrovaných v České republice nebo od osob pověřených výkonem duchovenské činnosti v souladu s vnitřním řádem a způsobem, který neporušuje práva ostatních pacientů, a s ohledem na svůj zdravotní stav, nestanoví-li jiný právní předpis jinak; návštěvu duchovního nelze pacientovi odeprít v případech ohrožení jeho života nebo vážného poškození zdraví, nestanoví-li jiný právní předpis jinak.

Zařízení pro přechodný pobyt imigrantů a azylantů

Úprava režimu v zařízeních pro imigranty a azylanty rovněž vychází z Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv. Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951 obecně stanovuje státům povinnost zacházet s uprchlíky ve věcech náboženské svobody a náboženské výchovy dětí alespoň takovým způsobem, jakým by státy v těchto ohledech zacházeli se svými vlastními občany. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky pak ve svém § 141 odst. 1 stanoví zvláštní úpravu pro ilegální imigranty čekající na vyhoštění: při určení ubytovacích prostor provozovatel podle možností zařízení

přihlíží k náboženským, etnickým či národnostním zvláštnostem, příbuzenským a rodinným vztahům, věku nebo zdravotnímu stavu nebo právnímu postavení cizince.²⁹

2.7 Svědomí

Svoboda svědomí zaujímá místo mezi svobodou myšlení a svobodou náboženského vyznání. Německý filosof Martin Heidegger v knize *Bytí a čas* konstatoval, že „*Hlas svědomí přichází ze mne, a přece nade mne.*“³⁰ Svědomí je výraz složený: s-vědomí, latinsky conscientia, řecky syn-eidesis. Řecký výraz eidesis původně znamenal vidění, substantivum syneidesis lze přeložit jako náhled, roz-umění, tedy umění rozeznat na určitém pozadí viditelné. Latinský výraz conscientia je českému svědomí bližší, scientia lze přeložit jako vědění, vnímání či smýšlení a předložku con lze přeložit jako s. Svědomí je jakýmsi vnitřním soudem, skrze který jedinec nalézá a poznává mravní hodnoty. Takové poznání ovšem nelze degradovat na pouhé „vlastnictví“ informace, pouhé vynesení rozsudku „dobré“ anebo „zlé“. V pomyslné soudní síni svědomí totiž člověk vstupuje do rozhovoru se sebou samým, kdy sám sebe zkoumá, hodnotí, soudí a především poznává. Sigmund Freud se o svědomí vyjádřil ve svém díle *Totem a Tabu* takto: „*Neboť co je to „svědomí“? Podle svědeckví řeči přináleží k tomu, co nejvědoměji víme; v některých jazycích se jeho označení téměř neliší od označení vědomí. Svědomí je vnitřní vědomí o zavržitelnosti jistých našich přání. Důraz je však na tom, že se toto zavrhování nemusí na nic jiného odvolávat, že si je jisté sebou samým. Ještě patrnější to je při vědomí viny, kdy si uvědomujeme vnitřní odsudek činů, jimiž jsme uskutečnili jisté touhy. Zdůvodnění se tu zdá být zbytečné, každý, kdo má svědomí, musí v sobě pociťovat oprávněnost odsudku, výčitku za uskutečněné jednání.*“³¹

²⁹ Tretera, Jirí Rajmund, Horák, Záboj, *Immigration and Religion in the Czech Republic*, in: Motilla, Augustín (ed.), *Immigration, National and Religion Laws and Freedom of Religion*, Leuven, 2012, s 42-43

³⁰ M. Heidegger, *Bytí a čas*, str. 334, Praha 2002

³¹ S. Freud: *Totem a tabu*

2.7.1 Výhrada svědomí

Institut výhrady svědomí souvisí se svobodou projevit své náboženství nebo víru. V minulém totalitním režimu se výhrada svědomí absolutně nepřipouštěla a mnoho věřících, zejména pak z řad Svědků Jehovových, kvůli odepření nástupu vojenské služby skončila ve vězeních. Současná právní úprava v České republice se výhrada svědomí připouští právě při odmítnutí vojenské služby. Toto právo je chráněno ústavně v čl. 15 odst. 3 Listiny, kde se stanoví že nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Zákon č 585/2004 Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování pak stanoví podrobnosti, kdy je z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání službu do 15 dnů od doručení potvrzení o způsobilosti občana vykonávat vojenskou službu anebo do 15 dnů ode dne vyhlášení stavu ohrožení nebo válečného stavu.

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování v § 50 odst. 2 stanoví právo pracovníkovi nebo pracovníci zdravotního zařízení odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi v případě, že by jejich poskytnutí odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání. O této skutečnosti je povinen ihned informovat poskytovatele, který zajistí pacientovi jiného zdravotnického pracovníka. Nemůže-li poskytovatel zajistit jiného zdravotnického pracovníka, zajistí pacientovi jiného poskytovatele, který mu zdravotní služby poskytne, pokud pacient zajištění jiného poskytovatele neodmítne. Záznam o odmítnutí zajištění jiného zdravotnického pracovníka nebo poskytovatele je součástí zdravotnické dokumentace; záznam podepíše pacient a zdravotnický pracovník. Zdravotnický pracovník nemůže odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi z důvodu uvedeného ve větě první, pokud by odmítnutím došlo k ohrožení života pacienta nebo k vážnému ohrožení jeho zdraví a poskytovatel není schopen zajistit poskytnutí zdravotních služeb jiným zdravotnickým pracovníkem. Podle věty první až čtvrté se obdobně postupuje, odmítne-li poskytnutí zdravotních služeb poskytovatel.³²

³² Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 98

3. KOLEKTIVNÍ NÁBOŽENSKÁ SVOBODA

Kolektivní náboženské svobodě se dostalo na území České republiky pozornosti až po převratu v roce 1989. Základním pramenem práva pro výkon kolektivní náboženské svobody je čl. 16 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, který stanoví že každý má právo svobodně projevat své náboženství nebo víru buď sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Znění tohoto článku bylo inspirováno čl. 18, odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech z roku 1966, který shodně používá formulaci „nebo společně s jinými“. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech byl formálně přijat 23. března 1976, v období komunistického režimu ovšem nebyl respektován a platil ryze formálně. Komunistický režim v Československu v tomto smyslu nijak nevybočoval z praxe ostatních totalitních režimů, kde mezinárodní smlouvu o občanských a lidských právech nebyli v praxi respektovány, ba naopak docházelo k pošlapávání takových práv. Ustanovení čl. 18, odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech bylo v praxi posíleno ústavním zákonem č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod, který ve svém § 2 stanoví, že „mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, Českou a Slovenskou Federativní Republikou ratifikované a vyhlášené, jsou na jejím území obecně závazné a mají přednost před zákonem“. Zmínit je třeba i evropskou Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, v Československu závaznou od 18. března 1992, která ve svém čl. 9 stanoví:

„1. Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů.

2. Svoboda projevat náboženské vyznání a přesvědčení může podléhat jen omezením, která jsou stanovena zákony a která jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Bližší pak co do možnosti organizace upravuje kolektivní náboženskou svobodu již zmíněný čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle jehož znění náboženská společenství

„spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují řeholní a jiné církevní instituce nezávisle na státních orgánech“. Právo každého svobodně vyjadřovat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými je výslovně vyjádřeno i na úrovni běžného zákona, sice v § 2 odst. 1 zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech.³³

3.1 Právní postavení náboženských společenství v České republice

Náboženská společenství mohou vykonávat svá práva na svobodný výkon a vyjádření své víry obecně v rámci práva shromažďovacího. Pokud takovéto společenství bez právní formy chce vstoupit do právního vztahu (např. z důvodu pronájmu nemovitosti za účelem shromáždění či modlitby), je třeba aby za takové společenství do daného právního vztahu vstoupil jednotlivec vlastním jménem. Pokud ovšem chtějí nabýt právní subjektivitu, právně chránit svůj název a získat zvláštní práva, která přiznává registrovaným náboženským společenstvím právní řád České republiky, je třeba provést registraci náboženského společenství u Ministerstva kultury České republiky. K registraci náboženského společenství je třeba vydání rozhodnutí, za zákonem stanovených podmínek, ve správním řízení vedeném zmíněným ministerstvem. V případě odnětí registrace náboženskému společenství, kdy okolnosti rozhodné pro odnětí registrace opět definuje zákon, má takové náboženské společenství možnost bránit se proti odnětí registrace u správního soudu žalobou proti rozhodnutí správního orgánu podle § 65 a násl. Zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

Registrovaná náboženská společenství mají právo vytvářet další právnické osoby od nich odvozené. V praxi se jedná o farnosti, diecéze, diakonie a charity s místní nebo celonárodní působností, kláštery, sdružení duchovních a laiků, církevní fundace nebo další subjekty. Takové odvozené právnické osoby mají vlastní právní subjektivitu od založení náboženským společenstvím podle jeho vnitřních předpisů a Ministerstvo kultury České republiky je eviduje ve zvláštním rejstříku. Dlužno zmínit, že Ministerstvo kultury České republiky tyto osoby na žádost primárního náboženského společenství jen eviduje, v minulosti se v tomto ohledu vedl spor, kdy tehdy nový zákon č. 3/2002 Sb. umožňoval v později zrušeném ustanovení § 6 odst.

³³ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 100-101

2 rozhodovat danému ministerstvu o tom, jestli jsou odvozené právnické osoby určeny k „organizaci, vyznávání a šíření náboženské víry“ a zápis ostatních právnických osob odmítat. Jednalo se tedy o skrytou formu registrace a problematická ustanovení by znamenala odtržení charit a diakonií od náboženských společenství, což by generovalo celou řadu problémů, novela zákona totiž na transformaci charit a diakonií do světských organizací nepočítala a nestanovil způsob takové transformace, což by generovalo minimálně administrativní potíže. Věc nakonec řešil Ústavní soud, který návrhu 21 senátorů Parlamentu ČR částečně vyhověl a zrušil celkem 4 ustanovení předmětného zákona, mezi nimiž byl i zmíněný § 6 odst. 2 zákona č. 3/2002 Sb.³⁴

Vedle právnických osob odvozených od náboženské společnosti mohou náboženské společnosti zakládat svazy církví a náboženských společností nebo do již existujících svazů vstupovat. Tyto svazy však nemůžou, na rozdíl od registrovaných církví a náboženských společenství, vytvářet od sebe odvozené právnické osoby.³⁵

Celkem tedy pro tuto oblast Ministerstvo kultury České republiky provozuje 3 rejstříky:

- Rejstřík registrovaných církví a náboženských společenství
- Rejstřík evidovaných právnických osob
- Rejstřík svazů církví a náboženských společností

Ke dni sepsání této práce Ministerstvo kultury České republiky registruje celkem 42 církví a náboženských společností³⁶ a 2 svazy církví a náboženských společností, sice Ekumenickou radu církví v České republice a Vojenskou duchovní službu.³⁷

³⁴ Příbyl, Stanislav, *Konfesionálněprávní studie*, Brno, 2007, s. 221-222

³⁵ Tretera, J. R., Horák, Z.: *Konfesionální právo*. Praha: Leges, 2015, s. 102-117

³⁶ Viz příloha této práce

³⁷ http://www3.mkcr.cz/cns_internet/

3.2 Nová náboženská hnutí

Čl. 9 Úmluvy i čl. 15 Listiny mluví o náboženství, náboženském vyznání, přesvědčení a víře. Tyto pojmy jsou samozřejmě obsahově příbuzné, jejich význam ale není zcela totožný. Pojem „náboženství“ větší komplikace nepřináší, lze říci, že pod něj můžeme zahrnout všechna tradiční náboženství jako je křesťanství, islám, judaismus, hinduismus nebo buddhismus. Problém nastává u nových náboženských hnutí a stoupenců všemožných „duchovních“ směrů, kterých se po pádu komunistického režimu objevila na území tehdejšího Československa, později České republiky, celá řada. Evropský soud pro lidská práva se k problému, zdali je možné vztáhnout právní ochranu náboženské svobody na danou minoritní víru či přesvědčení, vyjadřuje ve své judikatuře v tom smyslu, že je nutné, aby systém víry stěžovatele dosáhl rozumné míry přesvědčivosti, vážnosti, soudržnosti a významu pro jednání stěžovatele. Příkladem může být rozsudek známý jako *Leela Förderkreis E.V. a další proti Německu* (stížnost č. 58911/00, rozsudek ze dne 6. 11. 2008), kde byl tento požadavek formulován a nové náboženské hnutí *Shree Rajneeshe*, známého spíše pod pseudonymem „Osho“, bylo nahlédnuto jako subjekt, kterému právní ochrana náboženské svobody náleží.

Ve společnostech vystavěných na křesťanské tradici se pro nová hnutí často užívá pojem „sekta“, který má zpravidla negativní význam. Původně latinský výraz „secta“ je zřejmě odvozen od slovesa „sequor, sequi“, což lze přeložit jako „následovat“. Původně tedy výraz popisoval skupinu lidí, která se rozhodla následovat nějakého nového vůdce a v důsledku toho se odloučila od původního náboženského společenství nebo filosofické školy. Díky překladu Nového zákona do latiny (nejprve *Vetus latina*, později *Vulgata*) se toto slovo zařadilo do teologického či spíše obecně církevního slovníku, kde je užíváno pro skupinu osob, která se díky nesprávnému učení (herezi), neoprávněnému nakládání se svátostmi (např. simonie, tedy svatokupectví – prodávání nebo nakupování hodnot duchovních za hodnoty světské, typicky peníze) či kvůli následování neřádně ustavené autoritou oddělila od církve. Tato interpretace stojí na možnosti, že slovo „sekta“ pochází z latinského slovesa „secare“ ve významu „sekat“ či přeneseně „oddělovat“³⁸.

³⁸ Vojtíšek, Zdeněk, *Nová náboženství a násilí*, Univerzita Karlova, Karolinum 2017. s. 12-13

3.3 Právní ochrana náboženských společenství

Pokud se dané náboženské společenství řádně registruje, jak bylo popsáno výše, není pochyb o tom, že se jedná o subjekt práva – právnickou osobu. Otázkou ale zůstává, jestli je taková registrovaná náboženská společnost i subjekt ve smyslu (trestně) právní ochrany.

V průběhu času se v dané věci pohled Evropského soudu pro lidská práva a Evropské komise pro lidská práva (od roku 1998 již jen Evropský soud pro lidská práva, systém byl pro roztržitost revidován na pouze jeden orgán) měnil. V roce 1968 Komise rozhodla v tom smyslu, že právnická osoba není způsobilá mít a vykonávat práva uvedená v článku 9. odst. 1 Úmluvy.³⁹ Tento názor byl opět zastáván v roce 1976, kdy v kauze X. proti Dánsku Evropská komise uvedla, že církev je chráněna skrze náboženskou svobodu zaručenou jejím členům⁴⁰.

Již na konci sedmdesátých let došlo k přehodnocení a Evropská komise pro lidská práva se ve věci X. a Scientologická církev proti Švédsku⁴¹ odchýlila od předchozí praxe a zaujala postoj, že církev podává případnou stížnost podle čl. 34 EÚLP ve skutečnosti jménem svých členů a jako taková je s to mít a vykonávat práva uvedená v čl. 9 odst. 1 svým jménem jakožto zástupce svých členů. Tento revidovaný postoj byl později mnohokrát potvrzen v dalších kauzách.⁴²

³⁹ Rozhodnutí EKLP ve věci Církev X. proti Spojenému království ze dne 17. prosince 1968, stížnost č. 3798/68

⁴⁰ Rozhodnutí EKLP ve věci X. proti Dánsku ze dne 8. března 1976, stížnost 7374/76

⁴¹ Rozhodnutí EKLP ve věci X. a Scientologická církev proti Švédsku ze dne 5 května 1979, stížnost č. 7805/77

⁴² Disertační práce Evropská ochrana náboženské svobody JUDr. Daniela Spratka.

4. NÁBOŽENSTVÍ A TRESTNÍ PRÁVO V ČESKÉ REPUBLICE

V rakouském a československém právu platil trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z., který byl v Československu účinný až do července 1950. Jeho třináctá hlava nesla název „O rušení náboženství.“

HLAVA TŘINÁCTÁ. O rušení náboženství.

§ 122.

Kdo se dopustí zločinu rušení náboženství.

Zločinu rušení náboženství dopustí se:

- a) kdo řečmi, činy, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech Bohu se rouhá;*
- b) kdo provozování náboženství, ve státě průchod majícího, ruší, a nebo kdo způsobem zneuctvujícím zle nakládá s náradím, ke službám božím zasvěceným, neb jinak činy, řečmi, v dílech tiskových nebo rozšiřovaných spisech náboženství veřejně opovržení prokazuje;*
- c) kdo hledí křesťana k odpadnutí od křesťanství svést, nebo*
- d) kdo hledí rozšiřovati nevěru, aneb roztrušovati učení bludné, náboženství křesťanskému odporující.*

§ 123.

Trest zločinu toho.

Byli rušením náboženství dáno veřejné pohoršení, nebo byli kdo sveden, anebo byli s tím spojeno obecné nebezpečnosti; potrestán buď zločin ten těžkým žalářem od jednoho až do pěti let; byli ale při tom veliká zlomyslnost nebo nebezpečnost, až do desíti let.

§ 124.

Nenili tu žádné z okolností, v předešlém paragrafu dotčených, potrestáno budiž rušení náboženství žalářem od šesti měsíců až do jednoho roku.

Pro téma této práce jsou pak ještě relevantní ustanovení hlavy páté „O přečinech a přestupcích proti veřejnému pokoji a řádu.“

§ 302.

d) Popuzování k zášti proti národnostem, spolkům náboženským, korporacím atd.;

Kdo jiné k zášti proti rozličným národnostem (kmenům národním), společnostem náboženským nebo jiným, proti jednotlivým třídám nebo stavům společnosti občanské nebo proti korporacím zákonně uznaným, nebo vůbec obyvatele státu k nepřátelskému strannictví proti sobě vybízí, podněcuje nebo svéstí hledí, dopustí se přečinu, ač neníli čin ten činem trestným, na nějž uložen jest trest těžší, a potrestán býti má tuhým vězením ode tří až do šesti měsíců.

§ 303.

e) Uražení církve nebo společnosti náboženské zákonně uznané;

Kdo veřejně, nebo před více lidmi, nebo v dílech tiskových, rozšiřovaných vyobrazeních nebo spisech, posmívá se učení, obyčejům aneb zřízením církve nějaké nebo společnosti náboženské, v státu zákonně uznané, nebo je zlehčiti hledí, anebo kdo nějakého jich služebníka náboženského u vykonávání obřadů bohoslužebných urazí, nebo se v čas veřejného provozování náboženství tou měrou neslušně chová, že z toho jiným vzejíti může pohoršení, dopustí se přečinu, ač neníli čin ten zločinem rušení náboženství (§ 122.), a potrestán býti má tuhým vězením od jednoho až do šesti měsíců.

§ 304.

f) Napomáhání sektě náboženské, od státu za nedovolenou prohlášené;

Taktéž dopustí se přečinu, a vězením od jednoho až do tří měsíců potrestán býti má ten, kdož za příčinou zřízení nebo rozšíření nějaké společnosti (sekty) náboženské, o kteréž správa státní se prohlásila, že uznána býti

*nemůže, shromáždění způsobuje, přednášky má nebo u veřejnost' vydává, vyznavače namlouvá, nebo cokoli předse vezme, což k cíli tomuto směřuje.*⁴³

Ustanovení hlavy třinácté tohoto starého zákona se zabývá zejména rouháním (blasphemia). Rouhání je zlořečení nebo vysmívání se Bohu nebo jiné hrubé hanobení Boha. Ve většině moderně-demokratických států již podobná obecná ustanovení v právních řádech nenalezneme, včetně současného právního řádu České republiky. Pro objasnění pojmu rouhání nám pomůže exkurz do kanonického práva, který tento delikt definuje ve svém kánonu 1369 CIC/1983, který zní: „*Kdo na veřejném představení nebo shromáždění nebo zveřejněným písemným projevem nebo jinak za použití hromadných sdělovacích prostředků pronáší rouhání nebo těžce poruší dobré mravy nebo uráží náboženství nebo církev nebo vzbuzuje vůči nim nenávisť nebo pohrdání, bude postižen spravedlivým trestem.*“

Toto ustanovení je velice obecné, podle kanonického práva má být pachateli tohoto deliktu uložen obligatorní trest, nikoliv samočinný, který je podle církevního soudního senátu spravedlivý (V praxi půjde například o nepřipuštění k určitému náboženskému obřadu nebo odmítnutí výkonu některé z církevních funkcí). Kanonické právo je autonomním systémem a samozřejmě postihuje pouze křesťany-katolíky.⁴⁴

Rouhání je v řadě mimoevropských zemí běžným trestným činem, v Evropě je blasfemie trestná zřídká, výjimku tvoří samozřejmě výrazně katolické Polsko, ale i Dánsko, Finsko a Řecko, což jsou paradoxně státy s menším počtem katolíků oproti zbytku Evropy⁴⁵

Československá republika tuto rakouskou trestněprávní úpravu z roku 1852 převzala zákonem č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky, kde § 14 nazvaného Rušení obecného míru tuto

⁴³ Dostupné na <https://www.codexisuno.cz/9AO?checked=1&lang=cs>

⁴⁴ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 235-236

⁴⁵ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 236 a přednáška Náboženství a světské trestání a přestupkové právo. Zpovědní tajemství. Pohřebnictví. Dostupná na <https://www.youtube.com/watch?v=QEqpmcABnmw>

problematiku upravuje v odstavcích 2 až 4⁴⁶. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin tuhým vězením od jednoho měsíce do jednoho roku. Kdo veřejně popuzuje k zášti proti jednotlivým skupinám obyvatelů pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání, trestá se za přečin vězením od čtrnácti dnů do šesti měsíců. Kdo veřejně popuzuje k násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti jednotlivci pro jeho národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že je bez vyznání, trestá se za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců.⁴⁷

Jak již bylo výše zmíněno, zákon č. 117/1852 ř.z., resp. Zákon č. 50/1923 byl derogován až za komunistického režimu trestním zákonem č. 86/1950 Sb. Tento zákon z ideologických důvodů neobsahoval žádné ustanovení, které by postihovalo rušení náboženství. V § 116 pod názvem „Útoky proti skupinám obyvatelů“ nalezneme navazující úpravu, kdy je násilí nebo pohrůžka násilí proti skupinám obyvatel nebo „pro jejich národnost, rasu nebo náboženství anebo proto, že jsou bez vyznání...“ upraveno, ustanovení ovšem obsahuje i ochranu „stoupenců lidově demokratického řádu“. Následující § 117 a § 119 pak upravují variantu kdy je cílem útoku jednatel a hanobení pro příslušnost k vyznání. Naprosto směšně pak působí existence § 234 o „Omezování svobody vyznání“, který je formulován obdobně jako v aktuální úpravě, ovšem vzhledem k tomu, jak se komunisté k věřícím reálně chovali, nelze než konstatovat, že jde o ryzí pokrytectví a právní ekvivalent Potěmkinovi vesnice. § 173 trestná každého, kdo v úmyslu mařit nebo zatěžovat výkon státního dozoru nad církví nebo náboženskou společností poruší ustanovení zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem odnětím svobody až na dvě léta. Podle § 207 byl pak každý duchovní, který, byť z nedbalosti, vykonal obřad a posvětil manželství, které předtím nebylo uzavřeno civilním způsobem, potrestán odnětím svobody až na jeden rok. Vedle těchto ustanovení trestního zákoníku byli věřící a církve šikanováni celou řadou administrativních nařízení a překážek, které vedli ke ztrátě autonomie a ožebračení církve.⁴⁸

V současnosti lze říci, že situace stále nebyla dostatečným způsobem zhojena. Dosáhne-li jednání, které bychom mohli označit za blasfemii, takové intenzity a společenské

⁴⁶ Malý, K., Vývoj trestání deliktu rouhání a urážky Boha v českých zemích

⁴⁷ Zákon č. 50/1923 Sb., §14 odst. 2-4

⁴⁸ Malý, K., Vývoj trestání deliktu rouhání a urážky Boha v českých zemích

nebezpečnosti, že jej můžeme označit podle obecné části účinného trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. za trestný čin, musíme takový čin kvalifikovat podle § 355 trestního zákoníku, tedy jako hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, přičemž členy postižené náboženské skupiny musíme zařadit do kategorie „jiné skupiny osob“. Tato úprava je poněkud nevyhovující, věřících je v České republice odhadem několik milionů⁴⁹ a je tedy otázkou, proč zákonodárce vedle skupin osob vymezených národem, rasou a etnicitou nepřihradil výslovně i nábožensky vymezenou skupinu osob.

Současný trestní zákoník č. 40/2009 Sb. obsahuje celou řadu ustanovení, která chrání věřící, výkon jejich náboženské svobody a jejich důstojnost a víru. Úpravu najdeme na poli hmotněprávním i procesněprávním.

4.1 Jednotlivé skutkové podstaty, které lze vztáhnout na ochranu náboženské víry

Zvláštní část trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. obsahuje celkem 12 skutkových podstat, které lze zahrnout do tématu této práce. Ustanovení zařazují podle jednotlivých hlav a dílů trestního zákoníku, neboť tato systematickosti zasluhuje výkladu a příbuzné skutkové podstaty sdílejí určité rysy. Jedná o následující ustanovení:

- § 176 omezování svobody vyznání
- § 352 násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
- § 355 hanobení národa, rasy, etnické a jiné skupiny osob
- § 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod
- § 358 výtržnictví
- § 400 genocidium
- § 401 útok proti lidskosti
- § 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí
- § 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka

⁴⁹ Blíže k počtu věřících viz příloha 2 této práce

- § 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka
- § 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia
- § 413 perzekuce obyvatelstva⁵⁰

1. Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství

Hlava II

Díl I

Trestné činy proti svobodě

§ 176

Omezování svobody vyznání

(1) Kdo násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné újmy

a) nutí jiného k účasti na náboženském úkonu,

b) zdržuje jiného bez oprávnění od takové účasti, nebo

c) jinému v užívání svobody vyznání jinak brání,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) na nejméně třech osobách, nebo

b) se zbraní.

Skutková podstata „omezování svobody vyznání“ je v trestním zákoníku zařazena do druhé hlavy, která nese název „Trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti,

⁵⁰ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 236-237

soukromí a listovního tajemství“. Zákonodárce tuto hlavu dále rozděluje do dvou dílů, sice díl 1 „*Trestné činy proti svobodě*“ a díl 2 „*Trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství*“. § 176 nalezneme v prvním dílu této hlavy.

Druhovými objekty trestných činů v druhé hlavě trestního zákoníku jsou svoboda a práva na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, konkrétně v § 176 je druhovým objektem svobody vyznání. Objektivní stránka trestného činu omezování svobody vyznání obsahuje násilí, pohrůžku násilí nebo pohrůžku jiné újmy coby prostředek nátlaku na vůli poškozeného. Trestní zákon pojem násilí nikterak nedefinuje, výklad tedy ponechává právní vědě a aplikační praxi. V odborné literatuře se rozlišuje násilí ve formě *vis absoluta* a *vis compulsiva*.

- **Vis absoluta:** taková forma násilí, která zcela vylučuje vůli osoby, proti níž je násilí užito. Osoba je například svázaná, připoutaná, uzamčená v místnosti, omámená psychotropní látkou nebo omráčená úderem. Osoba tedy nemůže vykonat, co chce, případně se stává živým nástrojem osoby, která násilí činí.
- **Vis compulsiva:** forma násilí která působí psychicky. Vůle osoby, proti níž násilí směřuje, je tedy zachována, ovšem je motivována násilím. Nátlak násilím není nezdolatelný. V takové formě násilí je zároveň obsažena pohrůžka, že pokud se osoba nepodrobí, bude násilí pokračovat nebo se stupňovat.

Použitím násilí rozumíme použití fyzické síly k překonání odporu. **Pohrůžkou bezprostředního násilí** je pohrůžka násilím, které má být vykonáno ihned a to vůči adresátovi pohrůžky nebo třetí osobě. Může jít i o jednání konkludentní (č. 1/1980 Sb. rozh. Tr.). **Pohrůžka násilí nebo pohrůžka jiné (těžké) újmy** zahrnuje bezprostřední násilí i násilí ke kterému má případně dojít v budoucnu. Může směřovat jak proti napadenému, tak třetím osobám. Takto lze vyhrožovat i nepřítomnému pomocí telefonátu, dopisu a podobně. Všechny zmíněné typy násilí lze směřovat i proti majetku.⁵¹

⁵¹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 576-579

„Objektem trestného činu omezování svobody vyznání je **svobodné rozhodování člověka v oblasti náboženské víry**.“⁵² Omezování svobody vyznání je speciální skutkovou podstatou ke skutkové podstatě vydírání, kdy omezování svobody vyznání má úžeji vymezený objekt, u vydírání jde obecně o svobodu rozhodování, zatímco u omezování svobody vyznání jde o svobodu rozhodování v oblasti náboženské víry. Ochrana svobody rozhodování v oblasti náboženské víry je oproti ochraně obecné svobody rozhodování u trestného činu vydírání navíc zostřena faktem, že pachatel může hrozit násilím i do budoucna, nikoliv jen násilím bezprostředním a může hrozit jakoukoliv újmou, zatímco u trestného činu vydírání musí hrozit těžkou újmou.

„Náboženským úkonem je jakýkoliv úkon nebo obřad spojený s uctíváním boha osobami jakéhokoliv vyznání (židovského, křesťanského, muslimského a jiného) podle vnitřních pravidel toho kterého náboženství. Může jím být kultovní úkon jako mše, bohoslužba, křest, zpověď, ale i jiné činnosti jako rituální příprava pokrmů apod.“⁵³

Omezování svobody vyznání je předčasně dokonáným trestným činem a pro jeho dokonání postačí již pouhé nucení, zdržování nebo bránění. Osoba, jež je cílem takového útoku, nemusí nátlaku podlehnout. Omezování náboženské svobody je úmyslným trestným činem.⁵⁴

⁵² Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 982

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ Tamtéž

2. Trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných

Hlava X

Díl V

Trestné činy narušující soužití lidí

§ 352

Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

(1) Kdo skupině obyvatelů vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok.

(2) Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

(3) Stejně jako v odstavci 2 bude potrestán,

a) kdo se spolčí nebo srotí ke spáchání takového činu, nebo

b) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

§ 355

Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

(1) Kdo veřejně hanobí

a) některý národ, jeho jazyk, některou rasu nebo etnickou skupinu, nebo

b) skupinu osob pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání,

bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

a) nejméně se dvěma osobami, nebo

b) tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem.

§ 356

Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

(1) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Stejně bude potrestán, kdo se spolčí nebo srotí k spáchání činu uvedeného v odstavci 1.

(3) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo

b) účastní-li se aktivně takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.

Díl 6

Jiná rušení veřejného pořádku

§ 358

Výtržnictví

(1) Kdo se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti zejména tím, že napadne jiného, hanobí hrob, historickou nebo kulturní památku, anebo hrubým způsobem ruší přípravu, průběh nebo zakončení organizovaného sportovního utkání, shromáždění nebo obřadu lidí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

(2) Odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci

1

a) opětovně, nebo

b) jako člen organizované skupiny.

Trestné činy obsažené v desáté hlavě zákona 40/2009 Sb. chrání hodnoty a zájmy společnosti které souvisí s řádným fungování demokratického právního státu a ochranou veřejnosti. Jedná se o trestné činy, které jsou s to ohrozit fungování orgánů státu, územních samospráv, jiných orgánů veřejné moci nebo jinak ohrožují fungování věcí veřejných. Díl pátý (§ 352, § 355 a § 356) chrání pořádek ve věcech veřejných, především pak chrání skupiny i jednotlivce proti protiprávnímu jednání, které narušuje soužití lidí z rasistických, xenofobních či jinak nesnášenlivých pohnutek a před vyvoláváním takových nálad ve společnosti. Díl šestý (§ 358) v podstatě navazuje na předchozí díly a doplňuje výčet skutkových podstat o „jiná rušení veřejného pořádku“, která se do předchozích dílů nehodilo zařadit.

Některé zde uvedené trestné činy můžeme označit termínem „**trestné činy z nenávisti**“.

Počet skutkových podstat obsahujících nenávistnou pohnutku oproti předchozímu zákonu č. 140/1961 Sb. narostl, navíc aktuální zákon chrání oproti zákonu předešlému i před útoky, kdy pachatel jedná v omylu ohledně příslušnosti napadené osoby k určité skupině.

K § 352 - Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

„Objektem trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 352 je ničím nerušené soužití občanů proti vyhrožování usmrcením, ublížení na zdraví nebo způsobení škody velkého rozsahu, jakož i proti použití násilí.“⁵⁵

Útoky motivované náboženskou nesnášenlivostí jsou zohledněny v odst. 2 a 3 tohoto ustanovení. Zákonodárce zde zohlednil zákaz diskriminace v souladu s čl. 3 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.) a třeba vzpomenout i mezinárodní smlouvy zmíněné v předchozí části této práce. Není zde rozhodné, zda je pachatel motivován skutečnou příslušností osoby nebo skupiny osob k danému náboženství nebo zda tuto příslušnost pouze chybně usuzuje na základě nějakých vnějších znaků nebo své úvahy. Na rozdíl od ustanovení v odst. 1, kde je chráněna pouze skupina osob, v odst. 2 a 3, které jsou relevantní pro tuto práci pro zohlednění náboženského aspektu, je chráněn vedle skupiny i jednotlivec. Skupinou osob přitom rozumíme nejméně 3 lidi. Pojem **vyznání** je v kontextu trestní práva chápán jako aktivní či pasivní vztah dané osoby či skupiny osob k určitému konkrétnímu náboženství jako všeobecné teorii výkladu světa nebo ideologii, kterou podává určitá církev nebo náboženská společnost. Osobou **bez vyznání** se pak rozumí každá osoba, která racionálně odmítá jakoukoliv víru nebo náboženství.

Abychom protiprávní čin mohli kvalifikovat jako předmětný trestný čin, vyžaduje se, aby byl čin motivovaný **taxativně vymezenou záštití**. To znamená, že útok musí být motivovaný nenávistí pramenící z faktu, že oběť je skutečně či domněle určitého vyznání či bez vyznání,

⁵⁵ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2753

nepostačí když, útočník zahrne oběť nábožensky cílenými urážkami poté, co si během útoku všimne náboženského symbolu na těle oběti (např. křížku na náhrdelníku).⁵⁶

Z judikatury plyne, že udání ohroženého, že neměl z výhrůžky strach, nevylučuje možnost vyvolání důvodné obavy. – R 448/1921⁵⁷

K § 355 - Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob

„Objektem trestného činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob je zájem na ničím nerušeném soužití občanů proti veřejnému hanobení, jež směřuje proti zákazu diskriminace, tedy rovnosti lidí bez ohledu na národnost, jazyk, etnickou skupinu, rasu, politické přesvědčení a náboženství (srov. Čl 3 odst. 1 Listiny)“⁵⁸

Hanobení v kontextu předmětného § 355 trestního zákoníku třeba chápat jako hrubě urážlivý projev, jehož cílem je znevažování určité skupiny osob, pro účel této práce tedy osob určitého vyznání nebo bez vyznání. Takový projev může mít jakoukoliv formu a kvalifikovat jako hanobení lze i nadávku (R 2936/1927). Nezáleží na tom, jaký měl hanobící projev ohlas u veřejnosti. Urážlivost projevu může vyplývat z okolností, za nichž byl učiněn, nebo přímo z jeho obsahu a způsobu vyjádření. (NS 23/2003-T 524). Obdobně jako u § 355 se i zde vyžaduje **taxativně vymezená zášť**.

Pachatelem tohoto trestného činu může být jak osoba fyzická, tak právnická osoba. Pachatelem může být i osoba která sama náleží do napadené skupiny osob.

Zvlášť přitěžující okolností je pak podle odst. 2 písm. a) pokud pachatel čin spáchá „nejméně se dvěma osobami“, které se musejí na hanobení aktivně podílet (nestačí tedy aby jen přihlíželi), byť intenzita a rozsah hanobícího jednání se může lišit. Tyto další osoby o sobě a

⁵⁶ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2753-2761

⁵⁷ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2761

⁵⁸ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2774

svém jednání ani nemusí navzájem vědět, ten, komu se tato zvlášť přitěžující okolnost klade za vinu, o zbylých osobách ale vědět musí.⁵⁹

K § 356 - Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

„Objektem trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod je rovnost bez zřetele na národnost, etnickou skupinu, rasu, náboženství, třídní či jiné skupinové rozdíly.“⁶⁰

Podněcování je v kontextu trestního práva širším pojmem než **návod**. Podněcováním se rozumí **veřejný projev**, kterým pachatel zamýšlí vyvolat v dalších osobách nenávist vůči vyjmenovaným subjektům nebo podnítit činy vedoucí k omezování práv a svobod osob, které můžeme k vyjmenovaným subjektům přiřadit. Podněcování se může dít zcela explicitně, ale i nepřímou či vyloženě skrytě (například sarkastickými, ironizujícími či cynickými projevy, které se mohou prezentovat jako satira či jiné umělecké vyjádření). Trestný čin, ať už je učiněn tiskem, filmem, ústně na veřejném shromáždění nebo jakkoliv jinak v intencích předmětného ustanovení, je dokonán již učiněním takového projevu. Ke skutečnému vyvolání nenávisti nebo jednání směřujícímu k potlačení práv a svobod uvedených subjektů dojít nemusí.

Nenávist v kontextu trestního práva chápeme jako obzvláště silný negativní emocionální stav. Omezování práv a svobod je v tomto smyslu třeba interpretovat jako lidská práva a svobody zakotvená v druhé a třetí hlavě Listiny základních práv a svobod.

Oproti předchozím ustanovení chrání § 356 ve svém výčtu i **náboženství jako celek**, nikoliv „jen“ osobu nebo skupinu osob, které k danému náboženství hlásí. „Náboženství představuje všeobecnou teorii a výklad světa podávaný určitou církví. Je to souhrnný pojem pro velmi rozmanité soustavy jednání, symbolů a představ, jimiž různá společenství vyjadřují reálný, životní, osobní vztah k transcendentní zkušenosti. Každé náboženství má společné

⁵⁹ Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2774-2776

⁶⁰ Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2778

rituály nebo bohoslužby, určité představy o světě a místě člověka v něm a většina náboženství vyžaduje i určitou morálku. Většina náboženství se chápe jako vztah k osobnímu Bohu nebo božstvům, na nichž člověk závisí a k nimž se obrací s díkem a s prosbou o ochranu. Výkon bohoslužebných obřadů je často vázán na určitá posvátná místa (obětiště, chrámy) a časy (svátky), svěřen zvláště vybraným nebo pověřeným osobám, kněžím, a některá náboženství se společensky organizují jako církve. V židovsko-křesťanském prostředí se náboženství často ztotožňuje s (náboženskou) vírou, tj. s očekáváním a nadějí do budoucnosti. Náboženství se dělí na kmenová (přírodní), historická odvozená od určité historické osobnosti, národní (např. hinduismus, judaismus, šintoismus), nadnárodní a světová (např. křesťanství, islám, buddhismus). Dále na polyteistická a monoteistická, popř. místní a univerzální.“⁶¹

Diskriminaci můžeme popsat jako jakékoliv omezování člověka ve výkonu nebo užívání jeho základních lidských práv a svobod, v oblasti hospodářské, politické, sociální, kulturní nebo v dalších oblastech, pro účely této práce pak zejména omezování z důvodu náboženského přesvědčení nebo domnělého náboženského přesvědčení. Diskriminace je přímá a nepřímá. Za diskriminaci se považuje i obtěžování, sexuální obtěžování, pronásledování, pokyn k diskriminaci a navádění k diskriminaci. Přímou diskriminací se rozumí takové jednání, včetně opomenutí, kdy se s jednou osobou zachází méně příznivě, než se zachází nebo zacházelo nebo by se zacházelo s jinou osobou ve srovnatelné situaci, a to z důvodu rasy, etnického původu, národnosti, pohlaví, sexuální orientace, věku, zdravotního postižení, náboženského vyznání, víry či světového názoru, a dále v právních vztazích, ve kterých se uplatní přímo použitelný předpis Evropské unie z oblasti volného pohybu pracovníků, i z důvodu státní příslušnosti. Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu těhotenství, mateřství nebo otcovství a z důvodu pohlavní identifikace. Diskriminací je také jednání, kdy je s osobou zacházeno méně příznivě na základě domnělého důvodu. Nepřímou diskriminací se rozumí takové jednání nebo opomenutí, kdy na základě zdánlivě neutrálního ustanovení, kritéria nebo praxe je z některého z výše uvedených důvodů osoba znevýhodněna oproti ostatním. Nepřímou diskriminací není, pokud toto ustanovení,

⁶¹ Draštík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2779

kritérium nebo praxe je objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení jsou přiměřené a nezbytné.⁶²

Pachatelem může být fyzická i právnická osoba.

K § 358 - Výtržnictví

„Objektem tohoto trestného činu je zájem na ochraně klidného občanského soužití před útoky závažnější povahy, které narušují veřejný klid a pořádek. Útoky výtržníků však mohou ohrožovat i další zájmy, zejména zdraví lidí, čest a důstojnost lidí, majetek.“⁶³

Toto ustanovení nechrání ani tak individuální zájmy jednotlivce jako např. jeho zdraví, čest, majetek apod., ale spíše širší okruh vztahů, které uspořádávají pospolitě soužití lidí v dané společnosti či na daném místě. Pro účely této práce je významný pojem „**shromáždění nebo obřadu lidí**“ v odst. 1 zkoumaného ustanovení. Obřadem jsou myšleny slavnostní akty civilní a náboženské povahy. Ochrany v rámci trestního práva se ale nedostává obřadům, jež porušují morální zásady nebo sledují zakázané cíle.

Hrubou neslušnost lze chápat jako jednání porušující zásady morálky, v praxi půjde zejména o nadávky, rušení požadovaného klidu, narušování organizace shromáždění nebo obřadu apod. **Výtržnost** má oproti tomu vyloženě násilnou povahu, kdy je z takového jednání patrný zjevně neuctivý postoj pachatele k zásadám občanského soužití.

Ustanovení o výtržnictví je oproti ostatním skutkovým podstatám poměrně neurčité, z judikatury soudů v tomto směru vyplývá, že je třeba při posuzování takových skutků uvážit:

- Intenzitu, rysy a průběh útoku
- Okolnosti, za nichž byl čin spáchán
- Pohnutku pachatele (vyprovokování, zášť, arogance, názorová manifestace)

⁶² Zákon č. 198/2009 Sb. Zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) § 2 a § 3

⁶³ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2796

- Následky činu (zranění, škoda na majetku)
- Osobnost pachatele (kriminální minulost, povaha, dosavadní způsob života)⁶⁴

3. Trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy

Hlava XIII

Díl I

Trestné činy proti lidskosti

§ 400

Genocidium

(1) Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní nebo jinou podobnou skupinu lidí

a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení,

b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí,

c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé, nebo

d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt, bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let nebo výjimečným trestem.

(2) Stejně bude potrestán, kdo k činu uvedeném v odstavci 1 veřejně podněcuje.

(3) Příprava je trestná.

⁶⁴ Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2796-2797

§ 401

Útok proti lidskosti

(1) *Kdo se v rámci rozsáhlého nebo systematického útoku zaměřeného proti civilnímu obyvatelstvu dopustí*

a) *vyhlazování lidí,*

b) *zotročování,*

c) *deportace nebo násilného přesunu skupiny obyvatelstva,*

d) *znásilnění, sexuálního otroctví, vynucené prostituce, vynuceného těhotenství, vynucené sterilizace nebo jiné obdobné formy sexuálního násilí,*

e) *perzekuce skupiny obyvatelstva na politickém, rasovém, národnostním, etnickém, kulturním nebo náboženském základě, z důvodu pohlaví nebo z jiného podobného důvodu,*

f) *apartheidu nebo jiné podobné segregace nebo diskriminace,*

g) *zbavení osobní svobody, zavlčení na neznámé místo nebo jakéhokoli jiného omezení osobní svobody s následným nedobrovolným zmizením osob,*

h) *mučení,*

i) *vraždy, nebo*

j) *jiného nelidského činu obdobné povahy,*

bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až dvacet let nebo výjimečným trestem.

(2) *Příprava je trestná.*

§ 402

Apartheid a diskriminace skupiny lidí

(1) *Kdo uplatňuje apartheid nebo rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou nebo třídní segregaci nebo jinou podobnou diskriminaci skupiny lidí, bude potrestán odnětím svobody na pět až dvanáct let.*

(2) Odnětím svobody na deset až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán,

a) uvrhne-li činem uvedeným v odstavci 1 takovou skupinu lidí do těžkých životních podmínek, nebo

b) vystaví-li takovým činem takovou skupinu lidí nelidskému nebo ponižujícímu zacházení.

(3) Příprava je trestná.

§ 403

Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka

(1) Kdo založí, podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka, nebo hlásá rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným podobně účinným způsobem,

b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny,

c) spáchá-li takový čin jako voják, nebo

d) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

(3) Příprava je trestná.

§ 404

Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka

Kdo veřejně projevuje sympatie k hnutí uvedenému v § 403 odst. 1, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

§ 405

Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia

Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo nacistické, komunistické nebo jiné zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebo zločiny proti míru, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

Díl 2

Trestné činy proti míru a válečné trestné činy

§ 413

Perzekuce obyvatelstva

(1) Kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu uplatňuje apartheid nebo páchá jiné nelidské činy vyplývající z rasové, etnické, národnostní, náboženské, třídní nebo jiné podobné diskriminace nebo terorizuje civilní obyvatelstvo násilím nebo hrozbou jeho užití, bude potrestán odnětím svobody na pět až patnáct let.

(2) Stejně bude potrestán, kdo za války nebo jiného ozbrojeného konfliktu

a) zničí nebo vážně naruší zdroj základních životních potřeb civilního obyvatelstva v obsazeném území nebo dotykové zóně anebo svévolně neposkytne obyvatelstvu pomoc nezbytnou pro přežití,

b) bezdůvodně oddaluje návrat civilního obyvatelstva nebo válečných zajatců,

c) bezdůvodně přesídluje nebo vyhošťuje civilní obyvatelstvo obsazeného území,

d) osídluje obsazené území obyvatelstvem vlastní země,

e) odvádí děti ke službě ve zbrani, nebo

f) svévolně znemožní civilnímu obyvatelstvu nebo válečným zajatcům, aby se o jejich provinění rozhodovalo v nestranném soudním řízení.

(3) Odnětím svobody na deset až dvacet let nebo výjimečným trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2

a) těžkou újmu na zdraví, nebo

b) smrt.

(4) Příprava je trestná.

Většina skutkových podstat z třinácté hlavy zvláštní části trestního zákoníku 40/2009 Sb. se v předpisu objevila v reakci na znění mezinárodních smluv. Jedná se zejména o trestné činy, které mezinárodní právo označuje jako **zločiny proti lidskosti** a **válečné zločiny**. Mezi takové mezinárodní dokumenty patří např. Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (vyhláška č. 143/1988 Sb.) a Mezinárodní úmluva o odstranění všech forem rasové diskriminace (vyhláška č. 95/1974 Sb.), Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia (vyhláška č. 32/1955 Sb.), Mezinárodní smlouva o potlačení a trestání zločinů apartheidu (vyhláška č. 116/1976 Sb.) nebo Mezinárodní úmluva proti braní rukojmí (vyhláška č. 36/1988 Sb.).

Zločiny proti lidskosti a válečné zločiny jsou definovány, vedle zločinů proti míru, v článku 6 písm. b) a c) Dohody o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy z roku 1947 (Dohoda č. 164/1947 Sb.), která byla sjednána v reakci na hrůzy druhé světové války.

b) Válečné zločiny: to jest porušení zákonů války nebo válečných zvyklostí.

Takové porušení bude v sobě zahrnovati vraždu, zlé nakládání nebo deportaci civilního obyvatelstva z obsazeného území nebo v něm k otrocké práci, nebo pro jakýkoliv jiný účel, vraždu válečných zajatců nebo osob na moři, nebo zlé nakládání s nimi, zabíjení rukojmí, plenění veřejného nebo soukromého majetku, svévolné ničení měst a vesnic, nebo pustošení neodůvodněné vojenskou nutností, nebude však na ně omezeno;

c) zločiny proti lidskosti: to jest vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských při provádění kteréhokoliv zločinu spadajícího pod pravomoc Soudního dvora nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno místní právo země, kde zločiny byly spáchány.

*Vůdcové, organisátoři, podněcovatelé a spoluvinníci zúčastnění se při osnování nebo provádění společného plánu nebo spiknutí ku provedení některého ze zmíněných zločinů jsou odpovědní za všechny činy všech osob při provádění takového plánu.*⁶⁵

Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti z roku 1968, v Česká republika platná od roku 1974 (tehdy tedy ještě v Československu), definici těchto zločinů rozšířila o vyhnání obyvatelstva z půdy, kterou má v držbě, způsobené ozbrojeným útokem nebo okupací a nelidské činy, které jsou důsledkem politiky apartheidu. Je přitom lhostejné, že takové činy byly v souladu s vnitřním právem státu, na jehož území byly spáchány.

Druhový objektem této hlavy trestního zákoníku je zájem společnosti na zachování atributů lidskosti, klidu a míru. Systematicky je hlava dělena do 3 dílů. Prvním jsou trestné činy proti lidskosti, druhým trestné činy proti míru a válečné trestné činy a třetí díl obsahuje pouze jediné ustanovení (§ 418) o zvláštní odpovědnosti nadřizovaného – vojenského i jiného.⁶⁶

Pro § 400 - genocidium, § 401 – útok proti lidskosti, § 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí a § 413 – perzekuce obyvatelstva platí zásada ochrany a zásada univerzality podle § 7 trestního zákona 40/2009 Sb., pachatele těchto činů je tedy možné stíhat bez ohledu na osobu pachatele a místo spáchání trestného činu. Orgány činné v trestní řízení České republiky tedy mohou stíhat i cizího státního občana který spáchal čin v cizím státě. Pro výše uvedené trestné činy, s výjimkou § 403, § 404 a § 405, navíc platí podle § 35 a § 95 trestního zákona 40/2009 Sb. také vyloučení z promlčení.

⁶⁵ Dohoda č. 164/1947 Sb. Dohoda o stíhání a potrestání hlavních válečných zločinců Evropské Osy, čl. 6

⁶⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 918-920

K § 400 - Genocidium

„Objektem je ochrana života a práva na plnohodnotnou existenci všech národů a příslušníků jakýchkoli rasových, etnických, náboženských, třídních nebo obdobných skupin lidí před útoky motivovanými jejich příslušností k takové skupině. Znaky skutkové podstaty § 400 odrážejí definici genocidia obsaženou v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia (vyhláška č. 32/1955).“⁶⁷

Trestný čin genocidia se obsahově částečně překrývá s trestným činem útoku proti lidskosti, vůči kterému je ve vztahu speciality.⁶⁸ Rozdílnost mezi trestným činem genocidia a útokem proti lidskosti je motiv pachatele, kdy jako genocidium posoudíme skutky, jejichž cílem je úplné nebo částečné zničení nějaké skupiny osob.

Úmyslem zničit (úplně či částečně) skupinu osob se rozumí úmysl přivodit zánik takové skupiny. Ať už ihned usmrcením příslušníků takové skupiny nebo postupně skrze uvedení příslušníků takové skupiny do podmínek které zánik skupiny přivedou.

Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia je samostatným trestným činem vymezeným v § 405 trestního zákona.

K § 401 - Útok proti lidskosti

Tato skutková podstata vychází z definice zločinů proti lidskosti vymezených ve Statutech mezinárodního trestního soudu, Mezinárodního trestního tribunálu pro Rwandu či Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii. Jedná se o relativně nový trestný čin, který byl do českého právního řádu vnesen až zákonem 40/2009 Sb.⁶⁹ Objektem je právo civilního obyvatelstva na život, svobodný rozvoj a respektování jejich specifik.⁷⁰ Civilním

⁶⁷ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2962

⁶⁸ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s 923

⁶⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014, s 923-924

⁷⁰ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2965

obyvatelstvem jsou myšleny celé národy nebo skupiny osob, pro účely této práce pak zejména obyvatelé hlásající se k určitému náboženství nebo víře.

Útok proti lidskosti je ve speciálním postavení vůči trestnému činu podle § 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí. Je-li tedy zločin apartheidu a diskriminace lidí spáchán v intencích zločinu proti lidskosti, tedy v rámci systematického útoku cílícímu proti civilnímu obyvatelstvu, bude pachatel potrestán „pouze“ podle přísnějšího § 401.

Systematičnost útoku spočívá podle judikatury ve čtyřech elementech:

- Ideologický nebo politický motiv
- Páchání útoku proti civilistům ve velkém rozsahu nebo opakovaně nebo pokračující páchání navzájem spojených útoků
- Příprava a vynaložení značných zdrojů na takový útok
- Zapojení vojenských či politických vysoce postavených autorit do útoku nebo jeho plánování

Z rozsudku Mezinárodního trestního tribunálu pro bývalou Jugoslávii ze dne 3. 3. 2000 vyplývá, že znaky rozsáhlosti útoku mohou být naplněny buďto v součtu jednotlivých útoků proti lidskosti nebo jedním činem mimořádného rozsahu.⁷¹

K § 402 – Apartheid a diskriminace skupiny lidí

Objektem trestného činu apartheidu a diskriminace skupiny lidí je ochrana obyvatel před nepřipustnou politikou ústící právě v apartheid, segregaci a jiné formy diskriminace. Apartheidem rozumíme segregaci lidí určité specifické skupiny (rasové, náboženské...), která má za výsledek upírání takové skupině její základní lidská práva. Cílem takové politiky je zpravidla upevnění a institucionalizace nadvlády privilegované skupiny na úkor skupiny segregované či jinak diskriminované. Segregaci můžeme popsat jako vynucené oddělení určité

⁷¹ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2966-2967

skupiny lidí od zbytku společnosti. Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu začíná slovy:

„Smluvní státy této smlouvy,

*připomínající ustanovení Charty Organizace spojených národů, podle kterých se všechny členské státy zavazují podnikat ve spolupráci s touto organizací společně i samostatné akce k dosažení všeobecného uznání a respektování lidských práv a základních svobod pro všechny bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka nebo **náboženského vyznání**...“⁷²*

Dále se již ve zmíněné úmluvě o náboženství nepíše a ta se dále zaměřuje na pojem „rasa“. Z článku 2 této úmluvy lze vyčíst, že dokument reaguje zejména na apartheid, který fungoval v Jižní Africe v letech 1948 až 1994. Samotný výraz apartheid pochází z afrikánštiny a znamená „oddělení“ či „odloučení“, je tedy synonymem slova segregace, které má kořeny v latině. Pojem „náboženský apartheid“ je tedy možný, ale z mého pohledu je kontextuálně mnohem přiléhavější užívat pojem apartheid pro diskriminaci rasovou.

Diskriminací pro účel tohoto ustanovení rozumíme jakékoliv vyzdvihování a zvýhodňování jedné skupiny nad druhou, které se projevuje omezením základních lidských práv. Vedle výše popsané segregace můžeme zmínit například neuznávání manželství uzavřených mezi členy jiných náboženství nebo zákaz přístupu k veřejným funkcím pro členy takové skupiny osob. Není sem ovšem možné zahrnout tzv. pozitivní diskriminaci, kterou se poskytuje zvýšená ochrana určité skupině s přihlédnutím ke specifickým podmínkám nutných pro nerušený rozvoj takové skupiny (např. privilegia osob se statusem Indiána v Kanadě).⁷³

⁷² Mezinárodní úmluva o potlačení a trestání zločinu apartheidu

⁷³ Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2967-2968

K § 403 – Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka

„Objektem je respekt k rovnoprávnosti všech lidí a jejich ochrana před útoky potlačujícími jejich práva a svobody s poukazem na jejich rasovou, etnickou, národnostní, náboženskou, třídní, názorovou či jinou odlišnost.“⁷⁴

Toto ustanovení odráží, stejně jako předchozí paragrafy, znění celé řady již zmíněných mezinárodních dokumentů. Rovněž jej můžeme označit jako trestněprávní reflexi ochrany svobody projevu a sdružování garantovaných čl. 17 odst. 4 a čl. 20 odst. 3 Listiny.

Hnutí – nabízí se samozřejmě tento termín chápat ve smyslu zákona č. 424/1991 Sb., o sdružování v politických stranách a hnutích, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k tomu, že jednou z podmínek registrace hnutí podle tohoto zákona je, že hnutí neohrožuje veřejný pořádek nebo práva a svobody občanů, nemělo by být takové hnutí vůbec registrováno (byť samozřejmě v praxi může dojít k tomu, že se konkrétní hnutí v tomto světle vykreslí až po formální registraci podle daného zákona). Hnutí třeba ve smyslu tohoto ustanovení chápat zcela obecně a neformálně. Netřeba zkoumat, zda se daná skupina osob nějak systematicky organizuje skrze psané stanovy. Postačí neformální, částečná organizace skupiny osob, kdy tato skupina společně usiluje o potlačení práv a svobod nebo hlásá zášť vůči nějaké skupině osob tak jak je uvedeno v odst. 1 zkoumaného § 403 trestního zákona. V souladu s judikaturou se vyžaduje, aby hnutí v době, kdy pachatel koná jeho podporu či propagaci, reálně existovalo. Pokud takové hnutí již zaniklo a pachatel se na jeho aktivity snaží navázat, můžeme takový čin posoudit jako přípravu či pokus podle trestního zákona.

Trestný čin založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka je ve vztahu speciality k trestnému činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 3.⁷⁵

⁷⁴ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2970

⁷⁵ Draščík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2969-273

Trestné činy podle § 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka a § 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia jsou přílehlavé k již popsaným trestným činům a pro účely této práce není třeba je detailně popisovat, vše relevantní k tématu práce je popsáno u trestných činů podle § 400 genocidium a § 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka nebo v předchozích částech této práce.

K § 413 – Perzekuce obyvatelstva

Poslední skutková podstata, kterou lze zahrnout do tématu ochrany náboženské svobody v trestních předpisech České republiky je válečným zločinem podle druhého dílu třinácté hlavy zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku. Toto ustanovení provádí Ženevskou úmluvu na ochranu obětí války z roku 1949, její dodatkové protokoly z roku 1977 a již zmíněnou Mezinárodní úmluvu o potlačování a trestání zločinů apartheidu z roku 1973. Pro účely této práce postačí konstatovat, že toto ustanovení se překrývá s ustanovením § 402 apartheid a diskriminace skupiny lidí, kdy § 413 perzekuce obyvatelstva upravuje situaci za válečného stavu.

4. 2 Další projevy ochrany náboženské svobody

1. Zpovědní tajemství

Svátost smíření

Svátost smíření, svátost pokání nebo též svatá zpověď jsou termíny, které označují jednu ze svátostí katolické, pravoslavné a anglikánské církve, jejímž prostřednictvím se křesťané doznávají k vlastním hříchům za účelem dosažení smíření s Bohem a církví. Tato svátost může probíhat formou společné bohoslužby nebo soukromým vyznáním hříchů Bohu skrze kněze, jak je tomu především v církvi katolické. Takovéto soukromé vyznání hříchů knězi je pak

pojmenováno jako tzv. ušní zpověď.⁷⁶ Praxe soukromého pokání je v Evropě známá od 7. století, kdy ji k nám přinesli irští misionáři.⁷⁷ Důležitou součástí takového pokání je vyznání se knězi ze všech svých hříchů. Povinností každého křesťana je vyznat se ze všech svých těžkých hříchů spáchaných po křtu, a to alespoň jedenkrát do roka. Vyznání se z tzv. lehkých hříchů je však křesťanům doporučováno. V Kodexu kanonického práva je svátost smíření upravena ve IV. knize, nesoucí název Posvěcující služba církve. Svátosti smíření je v této knize věnována celá stať čítající celých 33 ustanovení, které jsou rozděleny do 4 hlav. V kánonu 960 je pak zakotveno, že: „*Jednotlivé a úplné vyznání a rozhřešení tvoří jediný řádný způsob, kterým se s Bohem a církví smíruje křesťan, který si je vědom těžkého hříchu; pouze fyzická nebo mravní nemožnost omlouvá od tohoto vyznání; v tom případě lze dosáhnout smíření i jiným způsobem.*“⁷⁸ Vlastním místem pro svátost smíření je zpovědnice, která musí být umístěna na viditelném místě v kostelu nebo kapli a musí být opatřena pevnou mřížkou mezi kajícím a zpovědníkem.⁷⁹

Zpovědní tajemství

Vzhledem k povaze informací sdělovaných zpovědníkovi je každý kněz provádějící tuto službu vázán povinností mlčenlivosti o všech skutečnostech, které se při zpovědi dozvěděl. Tato povinnost je pojmenována jako „svátostná pečeť“ a za její porušení jsou kněžím ukládány obzvláště přísné tresty, dokonce je možné uložit trest v kanonickém právu nepřísnejší a to exkomunikaci, neboli vyloučení ze svátostného společenství církve. Zpovědní tajemství se týká jak všedních hříchů, tak i hříchů závažných, které mohou naplňovat znaky skutkové podstaty zvláště závažných trestných činů, které by jinak podléhali ohlašovací povinnosti. Podstatné rozšíření zpovědního tajemství představuje § 1 kánonu 986 Kodexu kanonického práva: „*Zpovědníkovi je přísně zakázáno použít ke škodě kajícího vědomostí získaných z vyznání hříchů, a to i tehdy, kdy je vyloučeno jakékoliv nebezpečí odhalení.*“⁸⁰ Zpovědník je tedy povinen nejen neprozrazovat informace, kterých nabyl při zpovědi, ale při svém jednání musí dbát na to, aby postupoval tak, jako kdyby takové informace neměl k dispozici. Pro představu uvedu krátký příklad. Pokud kněz zjistí, že kostelník zpronevěruje farní peníze, přirozeně na to

⁷⁶ Srov. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online] Poslední úpravy 20. 4. 2020 [cit. 7.5. 2020].

Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Svátost_smíření>.

⁷⁷Srov. *KKC* 1441–1447.

⁷⁸Kodex kanonického práva kán. 960

⁷⁹tamtéž kán. 964

⁸⁰Kodex kanonického práva kán. 984

zareaguje tak, že mu odebere správu nad financemi. Pokud však tuto informaci získá při zpovědi, odebráním kostelníkovi správy nad financemi by jednal ke škodě kajícího a tím by porušil zpovědní tajemství. Vzhledem k této problematice Kodex kanonického práva nedoporučuje, aby nadřízený zpovídal své podřízené.⁸¹ Povinnost mlčenlivosti je pak kánonem 983 rozšířena i na tlumočníka a všechny ostatní, kteří se z vyznání jakýmkoliv způsobem dozvěděli o hříších.⁸² Zpovědní tajemství je posvátné a nesmí být za žádných okolností porušeno, v rámci katolické církve však existuje možnost zproštění povinnosti dodržovat zpovědní tajemství papežem.⁸³ Normy kanonického práva upravují i právní vztahy v souvislosti s řízením soudním nebo správním, kde jsou kněží též vázány povinností mlčenlivosti. Kánon 1455 ve svém § 1 stanovuje, že: „*Zachováním úředního tajemství jsou vázáni soudcové i ostatní osoby u soudu, a to u trestního řízení soudního vždy a u sporného řízení tehdy, jestliže z prozrazení některého jednání v řízení může stranám vzniknout škoda.*“⁸⁴ Pro dokazování v rámci řízení pak platí mimo jiné, že: „*ze svědecké výpovědi jsou vyňati: duchovní, pokud jde o to, co jim bylo sděleno v souvislosti s posvátnou službou; světské úředníky, lékaři, porodní asistentky, advokáti, notáři a jiní, kteří jsou vázáni tajemstvím, byť jen z důvodu poskytnutí rady, pokud se jedná o věci, které podléhají tomuto tajemství*“.⁸⁵ Dále platí, že: „*Kněz nemůže vyradit nic ze svátostného vyznání ani jako svědek, a to ani v případě, že je kající požádal, aby to sdělil. Stejně tak nemůže být použito ani jako nepřímý důkaz nic z toho, co někdo slyšel od kohokoliv nebo jakkoliv při příležitosti svátostného vyznání.*“⁸⁶

Zpovědní tajemství v právním řádu ČR

Hned v prvním ustanovení Kodexu kanonického práva je stanoveno, že: „*Kánony tohoto kodexu zavazují pouze členy církve latinského obřadu.*“⁸⁷ Tudíž ustanovení citované v předchozí podkapitole, které upravují vztah kanonického práva k právu obecnému (světskému) nemají samy o sobě právní relevanci. Proto je zpovědní tajemství v českém

⁸¹tamtéž kán. 985

⁸²tamtéž 983

⁸³Srov. *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online] Poslední úpravy 20. 4. 2020 [cit. 7.5. 2020].

Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Svátost_smlíření>.

⁸⁴Kodex kanonického práva kán. 1455

⁸⁵tamtéž kán.1548

⁸⁶tamtéž § 2 kán. 1550

⁸⁷tamtéž kán 1

právním řádu upraveno v zákoně č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností (o církvích a náboženských společnostech). Konkrétně v 7 § je zakotveno, že: „*registrovaná církev a náboženská společnost může za podmínek stanovených tímto zákonem k plnění svého poslání získat oprávnění zachovávat povinnost mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství, je-li tato povinnost tradiční součástí učení církve a náboženské společnosti nejméně 50. let; tím není dotčena povinnost překazit trestný čin uložená zvláštním zákonem.*“ Dále jsou duchovní zbaveni trestní odpovědnosti za neoznámení trestného činu, pokud se o jeho spáchání dozví v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem obdobného práva.⁸⁸ Odpovědnost duchovních za trestný čin „nepřekažení trestného činu“ však zůstává nedotčena. Pokud se tedy duchovní dozví v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství o připravovaném nebo již páchaném trestném činu zmiňovaném v ustanovení § 367 zákona 40/2009 Sb. (trestní zákoník), je povinen jej překazit. Mezi trestné činy zmiňované v tomto ustanovení patří závažnější trestné činy jako např. vražda, těžké ublížení na zdraví, mučení, znásilnění nebo třeba účast na teroristické skupině.

Toto zvláštní právo tedy náleží pouze náboženským společnostem, kterým Ministerstvo kultury ČR dané právo přiznává podle §7 odst. 1 písm. e) zákona č. 3/2002 Sb.⁸⁹

2. Neoznámení a nepřekažení trestného činu

Neoznámení trestného činu

Trestný čin neoznámení trestného činu je v trestním zákoníku zařazen v hlavě X mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných jako jedna z forem trestné součinnosti. Objektem tohoto trestného činu je, stejně jako u trestného činu nepřekažení trestného činu, zájem na potlačování zločinnosti.⁹⁰ Objektívni stránkou tohoto trestného činu je situace, kdy se pachatel hodnověrným způsobem dozví o spáchání taxativně vyjmenovaných trestných činů a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci, policejnímu orgánu nebo v případě vojáka svému nadřízenému. Trestem za spáchání trestného činu neoznámení trestného činu

⁸⁸§ 368 zákona 40/2009 Sb.

⁸⁹ Seznam takových náboženských společenství viz příloha č. 3 této práce

⁹⁰ŠÁMAL, P., a kol. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 920-921.

může být trest odnětí svobody až na tři roky. Trestní zákoník však stanovuje, že tato oznamovací povinnost, vedle advokátů, nevzniká ani duchovním registrované církve či náboženské společnosti s oprávněním k výkonu zvláštních práv, dozví-li se o spáchání trestného činu v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství.⁹¹

Nepřekážení trestného činu

Objektivní stránkou tohoto trestného činu je situace, kdy se pachatel hodnověrným způsobem dozví o přípravě nebo páčání taxativně vymezených trestných činů a spáchání takového činu nepřekazí. Způsoby překážení trestného činu uvádí trestní zákoník obdobně jako u trestného činu neoznámení trestného činu, tedy oznámení státnímu zástupci, policejnímu orgánu nebo v případě vojáka oznámení svému nadřízenému. Stejně tak jako u neoznámení trestného činu je i zde stanovena sankce odnětí svobody až na tři roky.⁹² Zásadní rozdíl v úpravě těchto dvou trestných činů je však v tom, že ustanovení o nepřekážení trestného činu nezbavuje odpovědnosti advokáty ani duchovní. Alespoň ne výslovně. Je zde tedy situace, kdy je v rozporu právo kanonické s právem světským. Dle tradičního výkladu je zpovědní tajemství neporušitelné i v tomto případě. Dle výkladu moderního je však zastáván názor, že povinnost mlčenlivosti u zpovědního tajemství duchovního nezbavuje povinnosti překazít trestný čin, jelikož se v takovém případě nejedná o zpověď, protože daný trestný čin ještě nebyl spáchán, tudíž nelze ani učinit rozhřešení. Zajímavá argumentace pro tradiční výklad vychází z § 367 odst. 2, který mimo jiné stanoví, že nepřekážení trestného činu není trestné, pokud pachatel nemohl trestný čin překazít bez značných nesnází nebo aniž by se tím uvedl v nebezpečí závažné újmy. Nabízí se tedy otázka, zda by prolomením zpovědního tajemství duchovní sám sobě nezpůsobil závažnou újmu v podobě možného trestu dle kanonického práva.

3. Svědectví

Svědecká výpověď je jedním ze základních důkazních prostředků nejen v trestním řízení. Výpověď svědka je vlastním důkazním prostředkem a výslech svědka je procesním

⁹¹ § 368 trestní zákoník

⁹² § 367 tamtéž

postupem, kterým se opatřuje výpověď svědka.⁹³ Svědkem je fyzická osoba odlišná od obviněného, která byla předvolána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech důležitých pro trestní řízení. Funkce svědka v trestním řízení je neslučitelná s funkcí téže osoby jako policejního orgánu, státního zástupce, soudce či přisedícího. Trestní řád nestanovuje podmínky svědecké způsobilosti, svědkem tudíž mohou být i mladiství nebo třeba osoby s duševní poruchou.⁹⁴

Povinnost svědčit

Dle § 97: „je každý povinen na předvolání se dostavit a vypovídat jako svědek o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo okolnostech důležitých pro trestní řízení“.⁹⁵ Předpokladem povinnosti dostavit se a vypovídat je tedy řádné předvolání svědka. Tuto povinnost lze vynucovat uložením pořádkové pokuty nebo předvedením policejním orgánem. Z této povinnosti jsou vyňaty pouze osoby požívající imunit podle zákona nebo mezinárodního práva. Pro zajištění pravdivosti výpovědi svědka slouží institut křivé výpovědi, která je trestným činem. Z povinnosti svědčit, nikoliv však z povinnosti dostavit se na předvolání k výsledku, zavádí trestní řád určité výjimky:

- osoby požívající výsad a imunit podle zákona nebo podle mezinárodního práva
- osoby, jejichž výslech je zakázán dle § 99 Trestního řádu
- nesmí být vyslechnut o okolnostech týkajících se utajovaných informací nebo pokud by svou výpovědí porušil státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti⁹⁶
- osoby oprávněné odepřít výpověď dle § 100 Trestního řádu
- příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel, partner a druh.

Svědék, který by svou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťovali jako újmu vlastní⁹⁷

⁹³ŠÁMAL, P., PÚRY, F., ROZMAN, S. Trestní řád Komentář s. 780-781

⁹⁴Tamtéž 782-784

⁹⁵§ 97 trestní řád

⁹⁶§ 99 TR

⁹⁷§ 100 TR

poslanci, senátoři a soudci Ústavního soudu – pouze však o skutečnostech, o nichž se dozvěděli v souvislosti s výkonem své funkce⁹⁸

4. Zákaz výslechu

Jak již bylo zmíněno výše, trestní řád ve svém § 99 stanovuje jednu z výjimek z obecné povinnosti svědčit. K zákazu výslechu musí orgán činný v trestním řízení přihlížet z úřední povinnosti a svědek, který nebyl povinnosti zachovat mlčenlivost zproštěn, tedy nesmí být vyslýchán a to ani za situace, kdyby sám vypovídat chtěl.⁹⁹ Tato výjimka se vztahuje i na podání vysvětlení dle § 158 trestního řádu nebo na povinnost k předložení či vydání věci dle § 78 trestního řádu. Důkaz opatřený v rozporu s tímto zákazem by byl relativně neúčinný, pokud by svědek (nebo osoba povinná dle § 78 či § 158) nebyla zproštěna povinnosti mlčenlivosti alespoň dodatečně.¹⁰⁰ Důvodnost zákazu výslechu posuzuje orgán činný v trestním řízení samostatně jako předběžnou otázku.¹⁰¹ Tuto důvodnost lze rozdělit na ochranu utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, kterou blíže upravuje zákon č 421/2005 Sb. O ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti a na státem uloženou / uznanou povinnost mlčenlivosti, na kterou dopadá celá řada předpisů z různých oblastí. Pro účely této práce je zásadní právě druhá kategorie – povinná mlčenlivost, jelikož jako státem uznanou povinnost mlčenlivosti upravuje ve svém § 7 odst. 1 písm. e) zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností výkon zpovědního tajemství.

⁹⁸Čl. 28 + čl. 86 Ústavy ČR

⁹⁹Srov. ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN, S *Trestní řád. Komentář.* s. 787.

¹⁰⁰Tamtéž s. 797

¹⁰¹Tamtéž s. 797

5 Náboženská nenávisť jako přitěžující okolnost a okolnost podmiňující použití přísnější trestní sazby

Trestní zákoník v § 42 udává demonstrativní výčet (obecně) **přitěžujících okolností**. Jednou z takových okolností je i takzvaná „náboženská nenávisť“, tedy nenávisť motivovaná příslušnictvím nenáviděné osoby k nějakému náboženství nebo skupině osob vyznávající určitou víru či světonázor.

Soud jako k přitěžující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisťi nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky.¹⁰²

Přitěžující okolnosti se na rozdíl od okolností podmiňujících použití jiné trestní sazby (tzv. zvláště přitěžující okolnosti uvedené přímo ve skutkové podstatě) zohlední v širším kontextu útoku. Zkoumá se tedy pachatelovo jednání před i po útoku. Soud přihlédne i k intenzitě takových okolností, míře, s jakou okolnosti přispěly ke spáchání činu, jak ovlivnily průběh útoku, jeho závažnost a jaké riziko mohou způsobovat do budoucna. Přitěžující okolnosti nejsou součástí skutkové podstaty trestného činu (zákonným znakem) ani okolností podmiňujících vyšší trestní sazbu. Pokud tedy skutková podstata trestného činu již takovou okolnost obsahuje (v našem případě náboženský motiv útoku), což je přirozeně případ všech výše zkoumaných trestných činů, nelze takovou okolnost při stanovení druhu a výměry trestu zohlednit, jednalo by se totiž o porušení zásady dvojího přičítání vyjádřenou v § 39 odst. 4 trestního zákona.

Tuto pohnutku najdeme v trestním zákoně na mnoha místech zmíněnou jako **okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby**. Trestní zákon v těchto případech operuje výlučně s pojmem „vyznání“. Při spáchání trestného činu za takových okolností může jít i o situaci, kdy je možné uložit výjimečný trest na doživotí podle § 54 odst. 3 písm. a) trestního zákona, jde tedy o takový zvlášť závažný zločin, který je mimořádně závažný vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku a uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana

¹⁰² § 42 písm. b) zákona 40/2009 Sb

společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad dvacet až do třiceti let.¹⁰³

Výčet trestných činů, kdy je taková pohnutka okolností podmiňující použití přísnější trestní sazby:

- § 140 Vražda
- § 145 Těžké ublížení na zdraví
- § 146 Ublížení na zdraví
- § 149 Mučení a jiné nelidské a kruté zacházení
- § 170 Zbavení osobní svobody
- § 171 Omezování osobní svobody
- § 172 Zavlčení
- § 175 Vydírání
- § 183 Porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí
- § 228 Poškození cizí věci
- § 329 Zneužití pravomoci úřední osoby
- § 352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci
- § 378 Urážka mezi vojáky
- § 379 Urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí
- § 380 Urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilí
- § 382 Porušování práv a chráněných zájmů vojáků stejné hodnosti
- § 383 Porušování práv a chráněných zájmů vojáků podřízených nebo s nižší hodností

6. Oběti trestných činů

Vše výše zmíněné má charakter ochrany před útokem, ochrany, která směřuje do budoucna. České trestní předpisy zohledňují náboženskou svobodu i poté, co byl nějaký trestný čin již spáchán. Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů ve svém § 2 odst. 4 vymezuje jako zvlášť zranitelnou oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného

¹⁰³ Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s 334-343 a Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014 s. 441 a násl.

činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní. Jakožto oběť zvláště zranitelná má daná osoba nárok na bezplatnou odbornou pomoc od subjektů zapsaných do registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů podle § 5 zkoumaného zákona. Oběť a osoba jí blízká mají právo požádat v kterémkoliv stadiu trestního řízení, popřípadě i před jeho zahájením, aby byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění jejich kontaktu s osobou, kterou oběť označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení¹⁰⁴, příslušné orgány mají navíc vzhledem ke statusu zvláště zranitelné oběti povinnost takové žádosti vyhovět, pokud to neodporuje povaze prováděných úkonů.¹⁰⁵ Zákon samozřejmě v souladu s ústavní a mezinárodní úpravou aplikuje ochranná ustanovení na každou oběť bez ohledu na náboženství, víru či vyznání dané oběti.

7. Rituální porážka zvířat

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání je v § 5f doplněn o výjimku pro potřeby náboženských společností, kdy je jim umožněno, za dodržení dalších předpisů Evropské Unie a veterinárních předpisů vnitrostátních, na jatkách zvířata porážet zvláštním způsobem, který je konformní s tradicí dané náboženské společnosti. Pro získání takové výjimky je třeba podat žádost s formálními náležitostmi specifikovanými v daném ustanovení. Tuto výjimku uděluje ministerstvo zemědělství České republiky¹⁰⁶. Zde se sice nejedná o ustanovení, které bychom našli v předpisu, který bychom mohli označit za trestní, s trestními předpisy má ovšem přímou souvislost. V případě rituální porážky, jejíž způsob provedení

¹⁰⁴ Zákon č 45/2013 Sb. § 17 odst. 1

¹⁰⁵ Tamtéž odst. 2

¹⁰⁶ Tretera, J. R., Horák, Z.: *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015 s. 99

bychom mohli označit za bezdůvodné a nepřiměřené působení stresových vlivů u zvířete¹⁰⁷, tedy týrání podle zákona č. 246/1992 §4 odst.1 písm. k), bychom totiž takový skutek mohli kvalifikovat jako týrání zvířete ve smyslu § 302 zákona 40/2009 Sb. V praxi se projev náboženské svobody s cíli ochrany dobrých životních podmínek zvířat kříží například v otázce reverzibilního omráčení zvířete před usmrcením. Nutnost zvíře takto omráčit byla v roce 2017 stanovena v Belgii, což vyvolalo nespokojenost řady židovských a muslimských spolků. Tento spor Soudní dvůr Evropské unie řešil již třikrát¹⁰⁸, naposledy rozhodl v tom smyslu, že předpisy Evropské unie ohledně ochrany náboženské svobody v tomto smyslu nebrání členskému státu, aby vyžadoval reverzibilní omráčení (tedy omráčení které není s to způsobit smrt) zvířete před jeho usmrcení.¹⁰⁹

8. Mladiství

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) ve svém § 3 odst. 3) stanoví, že politické, národní, sociální nebo náboženské smýšlení mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, jeho rodiny nebo rodiny, v níž žije, anebo způsob výchovy mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let nemůže být důvodem k uložení opatření podle tohoto zákona.

¹⁰⁷ Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. s. 2483

¹⁰⁸ V rozsudku ze dne 29. května 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen a další, C-426/16 a v rozsudku ze dne 26. února 2019, OEUvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs, C-497/17), poslední pak rozsudek ze 17. prosince 2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België a další, C-336/19

¹⁰⁹ <https://www.pravniprostor.cz/judikatura/ostatni/nabozenska-svoboda-tyrani-zvirat#note-3>

4.3. Vězeňství

Osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, v ústavech zabezpečovací detence nebo ve vazbě mají právo na náboženskou svobodu a její výkon. Krom obecné úpravy na ústavní a mezinárodní úpravy zmíněné výše je výkon náboženské svobody zaručen i na rovině zákona, sice zákonem 3/2002 Sb. o církvích a náboženských společnostech. Mezi zvláštními právy registrovaných církví a náboženských společností v § 7 tohoto zákona nalezneme právo takové církve nebo náboženské společnosti pověřit osoby vykonávající duchovenskou činnost k výkonu duchovenské služby v ozbrojených silách České republiky, v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, zabezpečovací detence, ochranné léčení a ochranná výchova¹¹⁰. Takové právo však nemá registrovaná církev nebo náboženská společnost automaticky na základě registrace. Je třeba podat návrh příslušnému ministerstvu na přiznání takového oprávnění při splnění podmínek § 11 předmětného zákona. Stěžejními podmínkami pro uznání návrhu jsou nepřetržitá doba registrace podle tohoto zákona ke dni podání návrhu nejméně 10 let, řádné každoroční zveřejňování výroční zprávy o činnosti za stejnou dobu, řádné plnění závazků vůči státu a třetím osobám a bezúhonnost.¹¹¹ V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přihlíží k náboženské tradici odsouzených ohledně jejich stravy¹¹², věznice umožňují konat náboženské obřady odsouzených. Účast na takových obřadech je dobrovolná, nikdo do ní nesmí být nucen. Vězni mají právo na kontakt s duchovními a nikdo nesmí být k rozhovoru s duchovním nucen. Církev se může podílet na naplňování účelu výkonu trestu poskytováním duchovní služby zejména konáním bohoslužeb pro zájemce z řad odsouzených, individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům, vedením studijních hodin k výkladu náboženských textů, zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků, pořádáním přednášek a besed, zejména s etickou tematikou, popřípadě koncertů hudebních skupin a jednotlivců, při přípravě odsouzených k jejich propuštění a dalšími vhodnými formami přispívajícími k dosažení účelu výkonu trestu¹¹³. Vězeň má právo mít u sebe náboženskou literaturu i v případě kázeňského trestu, kdy mu je ostatní

¹¹⁰ Zákon 3/2002 Sb. §7 odst. 1 písm. b)

¹¹¹ Zákon 3/2002 Sb. §11 odst. 1 písm. a-d)

¹¹² Zákon 169/1999 Sb. § 16

¹¹³ Tamtéž § 20

literatura, vyjma literatury právnické a vzdělávací, zakázána.¹¹⁴ Přechovávání literatury, tiskovin nebo jiných materiálů propagujících náboženskou nesnášenlivost je zakázáno.¹¹⁵ Tato pravidla nalezneme upravená v podstatě stejně i ve vězeňských pravidlech Rady Evropy, naposledy revidovaných 1.6.2020.¹¹⁶

Duchovní služba je ve vězenství vykonávána osobami pověřenými náboženskými společenstvími a církvemi s výše zmíněným zvláštním oprávněním uděleným ministerstvem. Zprvu byla duchovní služba vykonávána bez bližší organizace faráři v místech sídla věznic, poté byly uzavřeny celkem čtyři dohody, první 7. ledna 1994, druhá 28. června 1999, třetí 18. srpna 2008 a poslední dohoda je ze dne 21. listopadu 2013 mezi Vězeňskou službou na straně jedné a Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví na straně druhé **Dohoda o duchovní službě**. Účelem této Dohody o duchovní službě je stanovit v souladu s právními předpisy podmínky pro vzájemnou spolupráci a pomoc Vězeňské služby České republiky a církví a náboženských společností při jejich duchovním a výchovném působení na obviněné, odsouzené a chovance ve výkonu zabezpečovací detence.¹¹⁷

Někteří duchovní vykonávající tuto službu jsou v pracovním poměru k Vězeňské službě České republiky. Tyto osoby označujeme jako vězeňské kaplany, tvoří spolu bez ohledu na rozdílná náboženská vyznání jeden sbor, sice **Vězeňskou duchovní službu**, která je provázána s nadkonfesní organizací zvanou **Vězeňská duchovenská péče**¹¹⁸, což je nevládní organizace registrovaná u ministerstva vnitra jako zapsaný spolek, do kterého mohou patřit duchovenské osoby i členové sborů farností registrovaných církví, kteří se na pastorační a duchovní činnosti ve věznicích chtějí dobrovolně, s pověřením od vedení svých církví, podílet.¹¹⁹

¹¹⁴ Tamtéž § 49

¹¹⁵ Tamtéž § 28 odst. 3 písm. c)

¹¹⁶ Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules

¹¹⁷ Dohoda o duchovní službě čl. 1 odst. 1 (dostupně na http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dohoda_duchovni_sluzbavezenstvi.pdf)

¹¹⁸ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015 s. 95-96

¹¹⁹ [Duchovní služba | Vězeňská služba České republiky \(vsqr.cz\)](#)

Zvláštní postavení má Ústředí muslimských obcí. Tato náboženská společnost nedisponuje předmětným zvláštním právem, tak jak bylo popsáno výše, ve Vazební věznici Praha Ruzyně však její zástupci pravidelně navštěvují odsouzené a obviněné na základě povolení ředitele dané věznice a pro jejich potřeby je ve věznici dokonce zřízena samostatná muslimská modlitebna¹²⁰

4.4. Vybrané kauzy

Konflikty náboženské povahy nejsou v České republice nijak obvyklým fenoménem, přesto lze v novodobé historii, myšleno po pádu komunistického režimu v roce 1989 (před převratem docházelo k porušování náboženské svobody v podstatě systematicky, kdy byli věřící vězněni pro odmítání vojenské služby a celou řadu dalších důvodů ještě v osmdesátých letech), najít příklady vhodné pro uvedení v této práci, téma začalo být aktuální zejména v souvislosti s migrační krizí, se kterou se Evropa potýká v podstatě doposud. První příklad popisuje nové náboženské hnutí, o kterém nelze říci, že by si vybudovalo postavení hodné právní ochrany (ve smyslu rozhodnutí ESLP Leela Förderkreis E.V. a další proti Německu) a druhé dva příklady ilustrují atmosféru kulturního střetu v důsledku migrační krize a střetu svobody slova, svobody uměleckého vyjádření a svobody náboženského vyznání.

Imanuelité

V devadesátých letech v tehdejší Československu vzniklo nové náboženské hnutí, jehož příslušníci se označovali jako Imanuelité. Vůdcem tohoto hnutí byl muž jménem Jan Dvorský (*1965), který se seznámil s dílem rakouského (některé prameny uvádí jeho národnost německou) obchodníka, spisovatele a duchovního vůdce Abd-ru shina, vlastním jménem Oskara Ernsta Bernhardta (1875-1941), *Ve světle Pravdy: Poselství Grálu*. Po přečtení této knihy radikálním způsobem změnil svůj způsob života. Nestal se ovšem příslušníkem Hnutí Grálu, které vzniklo ve dvacátých letech minulého století a které dodnes na území České republiky působí, ale založil vlastní nové náboženské hnutí. V lednu 1991 si po přečtení oné

¹²⁰ Tretera, J. R., Horák, Z.: *Konfesní právo*. Praha: Leges, 2015 s. 216; celá kapitola pak s. 211-216

knihy uvědomil, že je v knize popisovanou mesiášskou postavou Parsifala Imanuela, Syna Člověka, která vykoná soud nad lidstvem a nastolí Tisíciletou říši. Jeho víra ve vlastní mesiášství a že je inkarnací Abd-ru shina byla Hnutí Grálu jednoznačně odmítnuta, Dvorský tedy začal získávat společně se svou partnerkou Lucií Dvorskou, která byla jeho první spolupracovnicí, další následovníky a založil tak nové náboženské hnutí. Cílem tohoto hnutí bylo vybudovat „trvale vzkvétající a jen a jen radostnou a krásnou Tisíciletou říši“¹²¹. Jedním z faktorů jeho učení, kdy rozvinul původně Abd-ru shinovu myšlenku, bylo takzvané „převrácenectví“. Převrácenectví bylo podle něj „podstatou všeho zla“ a spočívalo v tom, že muži a ženy si vyměnili duše, tedy že ženské duše jsou v mužských a mužské duše zase v ženských tělech, přičemž jedinou výjimkou byl právě Jan Dvorský a jeho partnerka. Po nových následovnicích bylo požadováno, aby zpřetrhaly vazby se „starým světem“, o jejich rodičích se například mluvilo jen jako o zploditelích, přičemž novou rodinou mělo být právě společenství Imanuelitů. Jeden ze členů hnutí byl považován za jasnovidce, předpověděl velmi konkrétní katastrofy, po kterých měla přijít ona zmiňovaná Tisíciletá říše. Žádná taková předpověď se samozřejmě nevyplnila, jasnovidce byl označen za nástroj „temna a zla“ a ze společenství byl vypuzen, příchod tisícileté říše byl poté o několik let odsunut. Společenství žilo odtržené od běžné společnosti, kdy ti „nejvěrnější“ neposílali své děti, v rámci odtrhávání se od „starého světa“, do školy. Právě pro tyto činy se nové náboženské hnutí dostalo do konfliktu s trestním zákonem, celkem 9 příslušníků tohoto hnutí bylo podmíněně odsouzeno za ohrožování mravní výchovy mládeže. V únoru 1995 policejní vyšetřovatel obvinil i Jana Dvorského a jeho partnerku Lucii Dvorskou ze spáchání tohoto trestného činu, ti se ovšem skrývali v té době v zahraničí a objeveni byli až v roce 2009 v Belgii. V tu dobu již skutek nebyl klasifikován jako trestný čin a oni tak trestu unikly. Hnutí po těchto a dalších skandálech rozpadlo.¹²²

¹²¹ Vojtíšek, Zdeněk, *Nová náboženství a násilí*, s. 16

¹²² Vojtíšek, Zdeněk, *Nová náboženství a násilí*, s. 12-29

Martin Konvička

Martin Konvička (*2. listopadu 1969) je český přírodovědec, úspěšný akademik na poli přírodních věd. Na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci vystudoval zoologie a později získal i doktorský titul a habilitoval se jako docent. Pro účely této práce je ale významná jeho pozdější, neakademická aktivita. V době, kdy vrcholila v Evropské unii takzvaná migrační krize, se Martin Konvička dostal do hledáčku policie pro svoje explicitně nenávistné výroky vůči muslimům i Islámu jako náboženství. Facebookovou stránku „Islám v ČR nechceme“ spoluzakládal již v roce 2009, situace se začala vyostřovat ale až právě v souvislosti s vrcholící migrační krizí v letech cca 2014-2015, kdy vznikl spolek **Blok proti islámu**, jehož se stal předsedou a měl s ním politické ambice. Během této doby se Martin Konvička několikrát vyjádřil vůči muslimům v tom smyslu, že by je zbavoval občanských práv, že by pro ně v případě potřeby vystavěl koncentrační tábory a nejznámější je asi výrok o tom, že v případě vyhraných voleb namele muslimy do masokostní moučky. Je třeba zmínit, že Martin Konvička tyto a podobné výroky ve svých oficiálních vyjádřeních do médií mírnil s tím, že diskuze na internetu přirovnával k hospodskému žvanění a že takto ostré výroky nelze brát zcela vážně a rovněž se hájil svobodou slova.¹²³

V listopadu 2016 byl Martin Konvička obviněn z podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo omezování jejich práv a svobod. „Mám za to, že svým jednáním veřejně podněcoval k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině a náboženství. V tomto případě konkrétně tedy vůči náboženství islámskému, respektive k těm, kteří toto náboženství vyznávají,“ uvedl českobudějovický státní zástupce Josef Richtr. Dodal, že obžaloba se týká několika konkrétních výroků, které Konvička prezentoval na internetu. V jednom z nich stojí: „Pokud vstoupíme do politiky, vyhraje volby, vás muslimové nameleme do masokostní moučky.“ V dalším případě podle žalobce Konvička uvedl: „Koncentráky pro muslimy naštěstí budou, ne bohužel. Řekli si o to sami.“¹²⁴

Trestní oznámení podala přímo státní zástupkyně Věra Nováková s tím, že Konvička hanobil skupinu osob na základě náboženského vyznání. K věci se vyjádřil i profesor Jiří

¹²³ [Martin Konvička – Wikipedie \(wikipedia.org\)](#) a další články v odkazu

¹²⁴ <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1748731-statni-zastupce-obzaloval-martina-konvicku-kvuli-vyrokom-na-facebooku>

Jelínek z naší fakulty slovy: „Argumentovat svobodou slova v tomto případě nelze, protože rovnost lidí zájem, kterému trestní právo poskytuje ochranu – a svoboda slova má přece své meze, není bezbřehá,“¹²⁵

Přes vše výše uvedené bylo nakonec trestní stíhání zastaveno. "Trestní stíhání obviněného ve věci vyšetřování výroků zveřejňovaných na sociální síti facebook a způsobilých podněcovat nenávisť vůči určité skupině osob bylo státním zástupcem zastaveno, neboť nebylo prokázáno, že skutek, který je předmětem vyšetřování, spáchal obviněný,"¹²⁶

Osobně konec této kauzy považuji za velice zvláštní, obzvláště co do důvodu zastavení stíhání.

Naše násilí a vaše násilí

Divadelní hra kontroverzního chorvatského autora Olivera Frljiće (*1976, Bosna a Hercegovina) pojmenovaná Naše násilí a vaše násilí byla uvedena 26. května 2018 v Brně. Poselstvím hry měla být dle slov autora a organizátorů brněnského představení v podstatě kritika tehdejšího stavu, strachu z islámu a hostilních reakcí a postojů velké části veřejnosti vůči uprchlíkům a migrantům. Hru popsalo Národní divadlo Brno následovně: „Představení Naše násilí, vaše násilí přináší pohled na Evropu, která byla (naivně) překvapena uprchlickou krizí. Evropu, která bez skrupulí zapomněla na svoji koloniální historii, když zavírala hranice pro ty, kteří utíkali před následky evropské a americké politiky. Jako by ve 20. století zanedbavě udělali jen jednu jedinou věc – živili národní narcizmus, který učí, že jedna masa lidí je lepší než ta druhá, zatímco zapomínali na to, že ignorace je taky forma násilí. 21. století pokračuje ve výuce té samé lekce, ale používá novou zbraň – strach. A strach je ten nejznámější pocit zatracených.

Z těchto důvodů klade představení Naše násilí, vaše násilí několik nepříjemných otázek: Jsme si vědomi, že naše bohatství závisí na tisícovkách mrtvých na Blízkém Východě? Truchlíme

¹²⁵ tamtéž

¹²⁶ <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/konvicka-nebude-stihan-za-nenavistne-vyroky-o-muslimech-na-f/r~c5eec4d4576111e89509ac1f6b220ee8/>

kvůli obětem teroristických útoků v Paříži a Bruselu stejně jako kvůli těm, co zemřeli v Bagdádu nebo Kábulu? V kterém přesně momentě jsme sami sebe přesvědčili, že jsme to my, kdo má pravdu, a že náš bůh je mocnější než ti ostatní?“¹²⁷

Hra vyvolala v České republice odsuzující reakce zejména mezi českými křesťany. Prof. Petr Osolsobě označil představení za blasfemii a pornografii a zaslal lidem zainteresovaným na představení celkem tři dopisy, kde se proti hře ostře vymezil, kritizoval ji a vyjadřoval se i proti vzneseným námitkám. Svůj postoj a pravděpodobně i postoj spousty podobně dotčených věřících křesťanů shrnul v prvním z dopisů a já si dovoluji danou pasáž citovat, protože si myslím, že dokonale vystihuje pocity hrou zasažených věřících: „To není svoboda, ale malevolence, totiž zlá vůle. Žádný umělec hodný toho jména a našeho uctivého přijetí by se nikdy nemohl snížit k tak podlému a vykalkulovanému prostředku, jakým je pornografické zobrazování Spasitele sestoupivšího z kříže s atributy svého utrpení a přímo přistupujícího k páchání sexuálního násilí! Tyto prostředky nelze ospravedlnit žádnou „uměleckou výpovědí o situaci ve světě“, v němž, mimochodem, jsou právě křesťané zdaleka početně nejpersekvovanější skupinou – zhruba milion jich během posledních válek zemřelo nebo zmizelo v Iráku a statisíce v Darfuru, jsou zabíjeni v Mogadišu, bráni jako živé štíty v Mosulu a Aleppu, přepadáni a upalováni hinduisty v Indii a masakrováni v Pákistánu, znásilňováni v Nigérii, zavírání a zastrasování v Koreji a v Číně, vyhazování do vzduchu s koptskými kostely v Egyptě a podřezávání na břehu Středozemního moře nožem, a to za nezájmu našich zpravodajství, školství a kultury, ačkoli byl tento stav mnohokrát označen za právě probíhající genocidu křesťanů. I liberální francouzští sociologové vyčísľují dnes počet pronásledovaných křesťanů ve světě na 100 až 150 milionů. Liberál Bernard Henri Lévy označil nedávno křesťany „at' chcete či nechcete“ za „evidentně nejpronásledovanější komunitu na světě“.¹²⁸

Pražský arcibiskup Dominik Duka podal poté na Centrum experimentálního divadla, jež spravuje divadlo Husa na provázku, jež dané představení uvedlo, žalobu. Tu podal jako fyzická osoba se slovy: „Rozhodl jsem se podat žalobu jako fyzická osoba. Jsem sice i statutární orgán České biskupské konference a reprezentuji katolickou církev navenek v České republice, ale předně miluji Krista jako člověk. Postup divadla silně zasáhl do mého vyznání a proto se

¹²⁷ <https://web.archive.org/web/20180528185811/http://www.divadelnisvet.cz/cs/nase-nasili-a-vase-nasili>

¹²⁸ Revue církevního práva 76-3/19 s. 108

obracím na soud, aby rozhodl, co je ještě umění a co již je jen úmyslné poškozování jiné osoby a mých práv“¹²⁹ Divadlo se v zásadě hájilo svobodou uměleckého projevu.

Žaloba, která byla podána u Městského soudu v Brně byla zamítnuta.¹³⁰ Kardinál Duka poté podal odvolání ke Krajskému soudu, výsledek byl stejný. Právní zástupce žalovaného Centra experimentálního divadla věc okomentoval v tom smyslu, že se kardinálovi Dukovi nepodařilo do českého právního řádu dostat trestný čin blasfemie.

Obranyschopná demokracie

Kauzu Martina Konvičky a kauzu divadelní hry *Vaše násilí a naše násilí* vnímám jako dvě strany téže mince a pro mou práci jsem je vybral zcela záměrně. Martin Konvička se na adresu muslimů vyjadřoval hrubým, generalizujícím způsobem a dle mého není pochyb o tom, že jeho jednání bylo hanobením ve smyslu trestního zákona. Obhajoval se svobodou projevu. Ježíš ve zmíněné divadelní hře znásilňuje muslimku, i kdyby byl zbytek hry bez dalších kontroverzí, stačilo by to na označení hry za hanobící ve smyslu trestního zákona. Divadlo se v zásadě obhajovalo svobodou uměleckého projevu a nepřístupností cenzury. V obou případech se věc nedostala ani k soudu, věc nebyla ani v jednom z případů soudem projednána. Když zkoumáme text jednotlivých ustanovení, zdá se, že ochrana náboženské svobody v trestních předpisech je vcelku dostatečná, je ostatně harmonizována s evropskými zeměmi na poli mezinárodních smluv, v praxi si ale v těchto dvou případech nad vyvstalými problémy naše instituce *umyly ruce*.

Evropské demokracie se po zkušenost z druhé světové války značně proměnili. Koncept obranyschopné demokracie vychází ze zkušeností s nacistickým a komunistickým režimem, který se k moci dostal v podstatě skrze demokratické instituce, které se nedokázali nedemokratickému vývoji po volbách ubránit. Za duchovního otce konceptu obranyschopné

¹²⁹ https://www.lidovky.cz/domov/miluji-krista-arcibiskup-duka-jde-poprve-k-soudu-podal-zalobu-kvuli-inscenaci-s-jezisem.A180711_092819_ln_domov_jho

¹³⁰ Přednáška Náboženství a světské trestání a přestupkové právo. Zpovědní tajemství. Pohřebnictví. Dostupná na <https://www.youtube.com/watch?v=QEqpmcABnmw>

demokracie (nebo také militantní demokracie) je považován Karl Loewenstein, který musel jakožto německý Žid z Hitlerem ovládaného Německa uprchnout. V roce 1937 pak představil svůj koncept Militantní demokracie a základní práva (Militant Democracy and Fundamental Rights). Požadoval, mimo jiné, možnost omezit právo shromažďovací, sdružovací a právo svobody projevu a trestnosti vybraných projevů. Tento koncept si poválečná Evropa osvojila a lze říci, že platí dodnes, na našem území pak po pádu nedemokratického komunistického režimu. V Listině najdeme řadu ustanovení, kdy je možné **zákonem omezit** základní práva a svobody. Takové omezující normy musí být nastaveny obecně takovým způsobem, aby demokratické instituce mohly efektivně reagovat na různé druhy jednání, jež demokratické hodnoty porušují a pachatelé se přitom kryjí za základní práva a svobody.

Zásadní úlohu pro naplnění tohoto konceptu hrají právě soudy, které musí v konkrétním případě pečlivě posoudit, s ohledem na podmínku nezbytnosti omezení základního práva či svobody, zda je projev ještě stále rozumné halit do svobody projevu nebo se už jedná o trestný čin. Ústavní soud České republiky tento koncept nikdy nezpochybnil, ba naopak, v řadě případů ho potvrdil. V případě šetření ústavnosti velkého lustračního zákona slovy „...*každý stát, tím spíše takový, který byl nucen strpět po dobu více než 40 let porušování základních práv a svobod ze strany totalitní moci, má právo k nastolení demokratického zřízení uplatnit taková zákonná opatření, která směřují k odvrácení rizika subverze, možné recidivy totality nebo alespoň jejich omezení.*“¹³¹ a v případě zákona o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu se vyjádřil v tom smyslu, že „Ústava České republiky není založena na hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti... at' jsou zákony státu jakékoliv, ve státě, který se označuje za demokratický a proklamuje princip svrchovanosti lidu, nemůže být žádný jiný režim legitimní než režim demokratický.“¹³² Netroufám si nastiňovat, jak by ve výše zmíněných kauzách měl soud rozhodnout, ale fakt, že se případy před soud ani nedostaly, vnímám zcela negativně.¹³³

¹³¹ Nález Ústavního soudu České a Slovenské Federativní Republiky ze dne 26. 11. 1992, sp. zn. Pl. ÚS 1/92

¹³² Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. Pl. ÚS 19/93.

¹³³ Celá podkapitola čerpá z VÝBORNÝ, Štěpán. Koncept bránící se demokracie v judikatuře Ústavního soudu ČR. Časopis pro právní vědu a praxi. 2012, ISSN: 1805-2789

5. VYBRANÉ STÁTY EVROPSKÉ UNIE

Ochrana náboženské svobody je v zemích Evropské Unie do velké míry harmonizována řadou mezinárodních smluv (zejména oblast trestných činů proti lidskosti a válečných trestných činů), kterým jsem věnoval pozornost v předchozích kapitolách této práce, kde ochranu náboženské svobody pojímám široce a pozornost věnuji i ústavním a mezinárodním pramenům, ze kterých pak trestněprávní normy vycházejí. V této komparativní části se tedy zaměřím na aspekty ochrany náboženské svobody v trestních předpisech u vybraných zemích EU v užším smyslu.

Současná věda konfesního práva rozpoznává několik konfesněprávních systémů, tedy vztahů států k náboženským společnostem.

- Konfesní stát
- Konfesní stát à rebours
- Kvazikonfesní stát
- Stát nekonfesní (odlukový a kooperační)¹³⁴

Konfesní stát

Jde o typ státu, který preferuje určité náboženství nebo skupinu dvou či více náboženství oproti jiným. Ostatní náboženství jsou buďto zcela vyloučena nebo pouze tolerována. Nepreferovaná náboženství jsou tedy v takových státech diskriminována, respektive jejich vyznavači jsou diskriminováni. Tento typ státního uspořádání je typický pro většinu islámských zemí v Africe a Asii, jako konfesijní stát ale můžeme označit i Izrael. Na území Evropské unie můžeme zmínit níže zkoumané Řecko, které je na přechodu od konfesijního státu pravoslavného k nekonfesijní formě státního uspořádání.¹³⁵

¹³⁴ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 41

¹³⁵ Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015, s. 41

Konfesní stát à rebours a kvazikonfesní stát

Jako Konfesní stát à rebours se v současné konfesněprávní vědě označuje typ státu, který má k náboženství negativní vztah na základě vládnoucí ideologie, ve které hraje svojí roli ateismus. Výraz „à rebours“ můžeme označit jako „naruby“, značí záporný vztah. Zjednávání či udržování nadvlády dané ideologie má přitom religiózní rysy, na sletech komunistických stran často řečníci vedli svého druhu „kázání“ a zpívali se společně politické písně, kdy tyto akce nápadně připomínali náboženská setkání a zobrazování vedoucích postav ve výtvarném „umění“ nezřídka kdy neslo náboženské motivy. V současnosti můžeme za příklad takového státu uvést Korejskou lidově demokratickou republiku, Čínskou lidovou republiku, Kubu nebo Vietnam.¹³⁶ Kvazikonfesní státy podobné státům à rebours (s negativním předznamenáním), jsou pak státy, kde není součástí vládnoucí ideologie vyloženě ateismus, ale daná ideologie vykazuje religiózní znaky, zejména pak při „vykonávání kultu“ je religiozita patrná. Příkladem je nacistické Německo a fašistická Itálie, „kázání vůdců“ a povýšení biologického rasismu na, pokud to tak lze vůbec popsat, určitý druh víry. Němečtí nacisté ani italští fašisté nebojovali proti náboženství otevřeně, v praxi bylo ale náboženství vnímáno jako negativní, jako konkurence vládnoucí strany a jejich ikonografie, jejich „nové víry“. Smutným historickým důkazem budiž fakt, že německý koncentrační tábor Dachau je označován jako „kněžský“.¹³⁷

Nekonfesní stát

Nekonfesní státy se oproti výše popsaným typům nikterak nevážou na žádnou víru ani náboženství. Tento postoj je typický pro moderní demokracie a svobodomyšlné státy, kde byla náboženská svoboda etablována na ústavních úrovních. Nevázanost státu na nějakou konfesi je zpravidla vyjádřena v základních právních dokumentech, hodnotová hlediska, typicky u výkladu neurčitých právních pojmů jako je *veřejný pořádek* nebo *dobré mravy*, však mohou být dále nábožensky motivována, respektive mohou vycházet z nábožensko-kulturní tradice. Kupříkladu zákaz dvojího manželství, které je v islámských zemích běžné. Nekonfesní státy můžeme dále rozdělit na odlukové a kooperační, toto rozdělení je pak odvislé od míry spolupráce mezi státem a náboženskými společnostmi. Mezi odlukové státy můžeme v Evropské unii zařadit Francii, ve světě pak Mexiko, Turecko nebo Brazílii, mnohem častější

¹³⁶ Tamtéž: s 42

¹³⁷ Tamtéž: s 45-44

formou nekonfesního státu je ale model kooperační. Za kooperačně-odlukové státy můžeme označit téměř všechny státy Evropské unie, jde o systémy, kde státy spolupracují s náboženskými společnostmi v různorodých oblastech, typicky vězeňská duchovní péče, postpenitenciární péče, rozličná charitativní činnost, boj proti kriminalitě a řada dalších. V České republice je tato skutečnost vyjádřena například v zákoně č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi větou *existence a působení náboženských společností je pokládáno za nezbytný prvek demokratické společnosti*.¹³⁸

5.1. Polsko

Polsko věnuje ve svém trestním zákoníku z roku 1997 ochraně náboženské svobody celou hlavu XXIV s názvem **Trestné činy proti svobodě svědomí a náboženského vyznání** (Offences against Freedom of Conscience and Religion). V Polsku má náboženství, zejména Katolická církev, oproti České republice tradičně silnou společenskou pozici, což se projevu i samotným faktem že náboženství výslovně věnují celou hlavu trestního zákoníku, oproti české úpravě, kde je v některých případech nutno věřící subsumovat pod výraz „jiná skupina osob“.

Zkoumaná hlava polského trestního zákoníku obsahuje celkem 3 ustanovení (čl. 194-196) a v každém z nich je jako možná sankce uvedena pokuta, omezení svobody a trest odnětí svobody až na 2 roky. Trest omezení svobody v trestním právu České republiky nenalezneme, můžeme ho částečně přirovnat k trestu domácího vězení a obecně prospěšným pracím. Polský trestní zákoník jej upravuje v čl. 34. Uděluje se v měsících a jeho výše nesmí přesáhnout 12 měsíců. Osoba odsouzená k tomuto trestu nesmí bez souhlasu soudu změnit svoje aktuální bydliště, musí provádět práce určené soudem a jsou povinni soudu podávat zprávy o průběhu jejich trestu. Soud může určit k dohledu probačního úředníka. §194 obecně trestá protiprávní jednání, kdy pachatel omezuje nebo poškozuje oběť z důvodu její příslušnosti k určitému náboženství nebo z důvodu, že je bez náboženského vyznání. §195 míří na protiprávní činy, kterými pachatel zlomyslně narušuje veřejný obřad církve nebo jiné náboženské organizace registrované podle zvláštních předpisů (recognised legal status). Ochrana požívají i svatby a pohřby, pojem veřejný obřad (public worship) je třeba vykládat extenzivně a v souladu

¹³⁸ Tamtéž: s. 46-50

s antidiskriminačními normami jej nelze vnímat jen v kontextu v Polsku dominantní Katolické církve. Poslední ustanovení této hlavy v § 196 stanoví, že příslušným trestem bude potrestán ten, kdo urazí náboženské citění jiné osoby nebo ten, kdo veřejně zneuctí nějaký předmět uctívání nebo místo spojené s náboženským obřadem, místo nějak významné pro věřící. Trestní předpisy v Polsku týkající se vězeňství navíc stanoví, že pachatel trestného činu, který jednal z náboženských nebo politických důvodů nebude umístěn do věznice s „normálními“ vězni. Takový pachatel má právo vlastnit oblečení a boty a nemá povinnost pracovat. Tato privilegia ale nejsou přiznána pachatelům, kteří spáchali trestný čin násilně¹³⁹.

5.2 Řecko

I Řecký trestní zákoník obsahuje, na rozdíl od předpisu České republiky, speciální kapitolu, která se týká náboženství. 7 kapitola zkoumaného zákona nese název „Hrozby náboženskému míru“ (Threats of religious peace). Celkem 4 ustanovení (čl. 198-201) upravují trestné činy proti náboženské svobodě. První z trestných činů můžeme přeložit jako „zlomyslné rouhání“ (čl. 198), kterého se dopustí ten, kdo se urážejícím způsobem projeví proti Bohu nebo církvi, urazí náboženství (čl. 199), naruší náboženskou kongregaci (čl. 200) nebo urazí mrtvé (čl. 201). Kdo se falešně vydává za duchovního nějakého uznaného náboženství (čl. 175 §2) bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo peněžním trestem, tento trestný čin falešného se vydávání za duchovního pak dále rozvíjí Čl. 176 trestního zákoníku, který stanoví trest až 6 měsíců vězení nebo peněžité trest tomu, kdo veřejně nosí kněžské roucho nebo jinou náboženskou insignii jakéhokoliv známého náboženství. Řecká Pravoslavná Církev má navíc určité pravomoci v trestních věcech nad duchovními, pokud ovšem tresty nejsou vyloženy duchovního charakteru, státní soudy mají nad takovými kauzami určitou supervizi – například když jde o tresty zbavení mzdy¹⁴⁰. Kvůli trestu uloženému v souvislosti čl. 175 a 176 se Řecko ocitlo na půdě Evropského soudního dvora pro lidská práva. Kauza spočívala v tom, že tamní

¹³⁹ Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 480

¹⁴⁰ Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 190-191

muslimskou komunitou zvolený a následovaný Muftí jménem Serif nosil tradiční oděv spojený s touto funkcí, kdy státní orgány Řecka měly za to, že na to nemá právo a uložili mu za to pokutu¹⁴¹. Ten nakonec u ESLP se svou stížností uspěl, ESLP dovedl, že došlo k porušení čl. 9 Úmluvy¹⁴².

5.3. Francie

Velká francouzská revoluce dala 26. 8. roku 1789 v Deklaraci práv člověka a občana (La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen) filosofický a právní základ v podstatě všem lidskoprávním dokumentům a výše zkoumaným mezinárodním dohodám o základních lidských právech, definovala zásady, které jsou dodnes považovány za nesporné. Pro téma této práce je pak zásadní článek X. Deklarace, který stanoví, že se nikomu nesmí dít újma pro jeho názory, i náboženské, ledaže by jejich projev rušil pořádek stanovený zákonem.

Francouzské trestní právo chrání náboženství před urážkami a pomluvami a chrání akty náboženských projevů jako jsou různé druhy obřadů. Duchovní podléhají zvláštním pravidlům ohledně důvěrnosti a povinného utajení informací, článek 226-13 dokonce stanoví trest až jednoho roku vězení a pokuty 15.000 euro, pokud osoba jí svěřenou důvěrnou informaci vyzradí, následující ustanovení článku 226-13 ovšem stanoví výjimky pro případy kdy zákon vyžaduje odhalení takové informace nebo takové vyřazení ospravedlňuje. Útok motivovaný náboženskou nenávistí je obecně přitěžující okolností podobně jako v rámci českého trestního práva. Veřejné vybízení k nenávisti, diskriminaci nebo vyložení násilí proti jednotlivci nebo skupině osob na základě jejich skutečné nebo domnělé víry nebo skutečnosti že nejsou žádného vyznání je trestným činem. Trestný čin blasfemie již není zahrnut do francouzského trestního práva, v roce 2017 bylo toto ustanovení zrušeno. Článek 433-21 francouzského trestního zákoníku stanoví trest až 6 měsíců a peněžitý trest 7,500 euro pro duchovního, který oddá partnerskou dvojici bez toho, aby mu bylo předloženo potvrzení o tom, že dvojice je již úředně

¹⁴¹ <https://minorityrights.org/law-and-legal-cases/serif-v-greece-2/>

¹⁴² Rozsudek ESLP Serif proti Řecku ze dne 13. 6. 2006. stížnost č. 38178/97

(státem) sezdaná. Články 225-1 a násl. a upravují obecný zákaz diskriminace, článek 432-7 pak zostrňuje tresty, pokud se diskriminace dopustí osoba veřejné služby.¹⁴³

Specifické postavení mají ve francouzském právu nová náboženská hnutí, kdy francouzské právo hovoří vyloženě o sektách a kultech. Zákon 2001-504 z 12 června roku 2001 posiluje prevenci a potlačování sektářských hnutí, kdy za takové hnutí je považováno hnutí, které svou činností vykořisťuje osoby ve stavu tísně nebo takový stav vytváří či udržuje. Tento zákon novelizoval trestní zákoník v tom smyslu, že za takový způsob vykořisťování nebo jiné participace na tísní oběti může být potrestána i právnická osoba na jejíž popud nebo v jejíž prospěch k takovému protiprávnímu jednání došlo. Zákon samozřejmě vyvolal bouřlivou společenskou debatu a mnohými byl označen za diskriminační.

5.4 Dánsko

Podobně jako v české úpravě ani dánský zákoník neobsahuje zvláštní hlavu nebo kapitolu, která by se věnovala ochraně náboženské svobody speciálně. Trestní normy s ní související nalezneme zejména ve 15. kapitole nazvané „Trestné činy proti veřejnému pořádku a míru“ (Offences against Public Peace and Order). Podle § 137 bude potrestán každý, kdo nějakým způsobem naruší náboženský obřad (ustanovení mluví obecně o „veřejném setkání“) nebo jinou duchovní událost. Trest může být pokuta nebo odnětí svobody do maximální výše dvou let. V roce 2016 bylo obnoveno ustanovení o blasfemii v § 140, které postavilo mimo zákon veřejné urážlivé nebo zesměšňující projevy na adresu samotné víry v Boha nebo dogmat jakéhokoliv v Dánsku legálně existujícího náboženství. Trestem za takový čin je pak pokuta nebo trest odnětí svobody nepřevyšující 4 měsíce. Dánský trestní zákoník obsahuje v § 266b také obecné ustanovení, které umožňuje dát pokutu nebo trest odnětí svobody až na dva roky každému, kdo se veřejně nebo s úmyslem veřejně šířit dopouští výroků, jež jsou s to urážet, ponížovat nebo působit jako výhružka vůči skupině osob definovaných rasou, národností, náboženským vyznáním a podobně. Pokud je takový projev součástí propagandy, jedná se o přitěžující okolnost. Pokud jde o vězeňství, osoby odsouzené k trestu odnětí svobody mají obdobná práva jako v České republice ohledně setkávání s duchovními, stravy a účasti na

¹⁴³ Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 235-236

náboženských obřadech. Pokud jsou osoby držené ve vazbě, tato práva mohou být omezena z důvodu probíhajícího vyšetřování.¹⁴⁴

5.5. Bulharsko

Třetí kapitola bulharského trestního zákoníku pojmenovaná „Zločiny proti právům občanů“ (CRIMES AGAINST THE RIGHTS OF THE CITIZENS) upravuje ve své druhé sekci „zločiny proti náboženským denominacím“ (Crimes Against Religious Denominations) zločiny s náboženským aspektem. Článek 164 obecně stanoví, že každý, kdo veřejně káže, tiskem nebo jinak vyzývá k nenávisti, diskriminaci nebo násilí vůči jednotlivci nebo skupině osob na základě náboženství, bude potrestán odnětím svobody až na 5 let nebo peněžitým trestem. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení pak bude peněžitým trestem nebo trestem odnětí svobody až na 3 roky potrestán ten, kdo poničí, zničí nebo zneuctí nábožensky významnou budovu, náhrobek a podobně. Další článek 165 můžeme přirovnat k českému trestnému činu omezování svobody vyznání. Trestem odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitým trestem bude potrestán ten, kdo násilím nebo pohrůzkou násilí omezuje jiného nebo mu brání v praktikování své víry. Bulharské ustanovení na toto praktikování víry vznáší, na rozdíl od české úpravy, požadavek, že nesmí odporovat zákonům, veřejnému pořádku nebo morálce. Trestána je stejně jako v případě české úpravy i varianta, kdy naopak pachatel někoho nutí k účasti na nějakém projevu víry. Poslední ustanovení této sekce v článku 166 stanoví trest odnětí svobody až na 3 roky, pokud pachatel nepodléhá přísnějšímu trestu, pro toho, kdo vystaví na náboženských základech politickou organizaci, jejíž činnost směřuje proti státu nebo vládě lidu za použití náboženských argumentů. V praxi v Bulharsku dochází k útokům podle článků 164 poměrně často, instituce ale potřebnou ochranu neposkytují. Několikrát byla uložena sankce za náboženskou praxi některých forem islámu považované za radikální (kázní proti demokratickému zřízení). Zpovědní tajemství a svědectví je upraveno obdobně jako v České republice.¹⁴⁵

¹⁴⁴ Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 103

¹⁴⁵ Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 65-66

5.6. Švédsko

Švédsko v trestním zákoníku nemá žádné ustanovení, které by se vztahovalo speciálně na náboženský kontext. Stejně jako v ostatních trestních zákonících v tom švédském nalezneme obecná ustanovení o trestnosti rušení (Kapitola 16 – Rušení veřejného pořádku § 4) veřejných náboženských obřadů, pohřbů či svateb, zákazy různých forem diskriminace na základě náboženského vyznání. Samozřejmostí je ustanovení trestající projevy vyhrožování násilím a nenávistné projevy (§ 8 stejné kapitoly) vůči skupinám osob na základě náboženského vyznání a dalších znaků jako je rasa, pohlaví a podobně. Duchovní nesmějí být vyslýcháni, povinnost mlčenlivosti v rámci zpovědního tajemství je absolutní. Toto téma rozvířilo ve Švédsku debatu v rámci soudního případu z roku 1993, kdy obžalovaný chtěl použít svědectví svého kněze, kterému se vyzpovídal, jako důkaz u soudu. Věc kritizoval švédský ombudsman pro veřejné záležitosti a věc skončil tím, že svědectví kněze čerpající ze zpovědi je nepřijatelné.¹⁴⁶

5.7. Německo

Německá ochrana náboženské svobody v trestních předpisech se nijak zásadně neliší od úpravy výše zkoumaných zemí. 7. kapitola německého trestního zákoníku upravuje trestné činy proti veřejnému pořádku (Chapter 7 - Offences against public order), kam obecné normy na ochranu náboženské svobody systematicky řadí. Podle článku 130 (1) trestního zákoníku bude potrestán odnětím svobody od 3 měsíců až na 5 let každý, kdo veřejně budí nenávist ke skupině osob vymezené rasou, etnicitou, národností nebo náboženským vyznáním, stejně bude podle druhé části tohoto ustanovení potrestán každý, kdo nějakou z výše uvedených skupin nebo jednotlivce z takové skupiny zlovolně uráží, snižuje lidskou důstojnost nebo hanobí právě na základě příslušnosti k takové skupině. Podle ustanovení 130 (2) bude až na 3 roky trestu odnětí svobody nebo peněžitým trestem potrestán každý, kdo nějakým způsobem rozšiřuje nebo

¹⁴⁶ Robbers, Gerhard, *State and Church in the European Union*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 653-654

veřejně zpřístupňuje materiály, které jsou s to mít efekt popsany v prvním ustanovení, nebo takové materiály poskytne osobě mladší 18 let.

Kapitola 11 německého trestního zákoníku je pojmenovaná trestné činy související s náboženstvím a ideologií (Chapter 11 Offences relating to religion and ideology). Trestem do 3 let odnětí svobody nebo peněžitým trestem bude potrestán ten, kdo naruší pohřeb nebo „klid mrtvých“, což je německý ekvivalent českého trestného činu hanobení lidských ostatků, nebo kdo záměrně a vážně naruší náboženské shromáždění nebo jiné obdobné shromáždění či obřad. Totožný trest platí i pro akt hrubé neslušnosti-výtržnosti v místě určeném pro náboženské obřady nebo nábožensky významném místě. V ustanovení 166 zavádí stejný trest pro toho, kdo hanobí způsobem, který je s to ohrozit veřejný pořádek, obsah náboženských nebo filosofických nauk.

Podobně jako v řecké úpravě i německý trestní zákoník trestá neoprávněné nošení typického obleku (např. kněžského roucha), užívání církevního titulu nebo insignie pokutou nebo trestem odnětí svobody až na jeden rok. Krádež nábožensky významného předmětu je v ustanovení 243 německého trestního zákoníku vnímána jako krádež s přitěžujícími okolnostmi (Aggravated theft) a zhárství spáchané na nábožensky významné budově, typicky kostelu, který zákon přímo zmiňuje, má také své samostatné místo v ustanovení 306a zkoumaného zákona.

Ochrana zpovědního tajemství je obdobná jako v případě České republiky, kněží nesmějí být nuceni vyradit, co se dozvěděli při zpovědi.¹⁴⁷

¹⁴⁷ Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, s. 123-124

ZÁVĚR

Ochrana náboženské svobody v trestních předpisech České republiky a v této práci zkoumaných zemích Evropské unie je v zásadě harmonizovaná, což je dáno mezinárodními dokumenty, které náboženskou svobodu vnímají jako základní lidské právo. Všechny zkoumané země jsou těmito dokumenty vázány, mají společné kulturní kořeny. Obecné ustanovení, někdy přezdívané jako „rasistický paragraf“, jehož ekvivalent v české právní úpravě nalezneme ve skutkové podstatě trestného činu *podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod*, najdeme ve všech právních rádech zkoumaných zemích. Hlavním rozdílem v rámci ochrany náboženské svobody v trestních předpisech zkoumaných zemích je spíše přístup jednotlivých zemí k danému tématu. V některých zemích najdeme v trestních zákonících zvláštní hlavy nebo kapitoly daných předpisů, které se ochraně náboženství speciálně věnují, v jiných, jako je případ České republiky nebo Švédska, najdeme úpravu rozsetou v obecně formulovaných normách. Dalším výraznějším rozdílem je blasfemie, kterou některé země jako trestný čin upravují, jiné nikoliv, myslím si však, že pokud by zlovolnost a společenská škodlivost nějakého jednání dosáhla takové intenzity, že by například v Polsku mohlo být vnímáno jako blasfemie, lze uvažovat o kvalifikaci takového jednání jako nějakého obecnějšího trestného činu, v České republice typicky výtržnictví. Rozdíl je však v přístupu institucí k danému tématu v praxi, zatímco v České republice se k soudu nedostane ani řadu měsíců protiislámsky brojící Martin Konvička, který veřejně mluvil o koncentračních táborech a mletí věřících do masokostní moučky nebo lidé odpovědní za inscenaci divadelního představení *Naše násilí a vaše násilí*, kde je Ježíš vyobrazen pornograficky, v Polsku byla v roce 2002 malířka Dorota Nieznalska odsouzená k 6 měsícům veřejně prospěšných prací a omezení svobody za vyobrazení mužského ohanbí na kříži¹⁴⁸. V praxi vyvolává otázky hlavně střet náboženské svobody a svobody projevu, kdy, zjednodušeně řečeno, v České republice vítězí projev, zatímco v Polsku ochrana náboženského cítění.

¹⁴⁸ https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/PolicingBelief_Poland.pdf

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Odborná literatura

PAVLÍČEK, V. a kol. Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN: 978-80-7502-468-8

Tretera, J. R., Horák, Z.: Konfesní právo. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-118-2

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 4. vydání. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-044-4

Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-790-4

Drašík, A.; Fremr, R.; Durdík, T.; Růžička, M.; Sotolář, A. a kol. Trestní zákoník. Komentář. II. Díl. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. ISBN 978-80-7478-790-4

ŠÁMAL, P., a kol. Trestní právo hmotné. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7

ŠÁMAL, P a kol., Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: Beck ISBN 978-80-7400-465-0

Herzeg, Jiří, Trestné činy z nenávisti, Wolters Kluwer, a.s., 2008. ISBN 978-80-7357-311-9

Vojtíšek, Zdeněk, Nová náboženství a násilí, Univerzita Karlova, Karolinum 2017. ISBN 978-80-246-2861-5

Revue církevního práva 76-3/19 ISSN 2336-5609

Kříž, Jakub, Zákon o církvích a náboženských společnostech, Komentář, Praha, 2010, ISBN 978-80-7400-362-2

VÝBORNÝ, Štěpán. Koncept bránící se demokracie v judikatuře Ústavního soudu ČR. Časopis pro právní vědu a praxi. 2012, ISSN: 1805-2789

Hrdina Antonín Ignác: Náboženská svoboda v právu České republiky. Praha: EUROLEX BOHEMIA 2004, ISBN 80-86432-67-X

Hrdina, Antnín Ignác, Kanonické právo, Dějiny pramenů, teorie, platné právo, Plzeň, Ale Čeněk 2011, ISBN: 978-80-7380-152-6

Robbers, Gerhard, State and Church in the European Union, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 2019, ISBN 978-3-8452-9626-5

Malý, Karel, Vývoj trestání deliktu rouhání a urážky Boha v českých zemí, DOI: 10.14712/2464689X.2021.17, dostupné na https://karolinum.cz/data/clanek/9323/PHS_51_2_0027.pdf

Internetové zdroje

<http://www.centrumlidskaprava.cz/sites/default/files/attachement/bulletin/bulletinbrezen2017.pdf>

Přednáška Náboženství a světské trestání a přestupkové právo. Zpovědní tajemství. Pohřebnictví. Dostupná na <https://www.youtube.com/watch?v=QEqpmcABnmw>

Konference Problémy náboženské svobody v Evropě, Panelová diskuze. Dostupné na <https://www.youtube.com/watch?v=727C-HjkEP8>

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1748731-statni-zastupce-obzaloval-martina-konvicku-kvuli-vyrokum-na-facebooku>

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/konvicka-nebude-stihan-za-nenavistne-vyroky-o-muslimech-na-f/r~c5eec4d4576111e89509ac1f6b220ee8/>

<https://web.archive.org/web/20180528185811/http://www.divadelnismet.cz/cs/nase-nasili-a-vase-nasili>

https://www.lidovky.cz/domov/miluji-krista-arcibiskup-duka-jde-poprve-k-soudu-podal-zalobu-kvuli-inscenaci-s-jezisem.A180711_092819_in_domov_jho

<https://www.bitvaudomazlic.cz/o-husitstvi-rekli.php>

<https://www.pravniprostor.cz/judikatura/ostatni/nabozenska-svoboda-tyrani-zvirat#note-3>

<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/10/Poland/show>

<https://minorityrights.org/law-and-legal-cases/serif-v-greece-2/>

https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/PolicingBelief_Poland.pdf

<https://www.vaticannews.va/cs/papez/news/2019-03/papez-frantisek-zpovedni-tajemstvi-apostolska-penitenciarie.html>

Právní normy

Zákon č. 169/1999 Sb. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 3/2002 Sb., Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)

Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním

Usnesení č. 2/1993 Sb. předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky

Zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování

Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

Zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

Zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

Sdělení č. 104/1991 Sb. federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky

Mezinárodního pakt o občanských a politických právech

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Judikatura a jiná rozhodnutí

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 6. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 18/98

Nález Ústavního soudu zde dne 27. 11. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 6/02

Nález Ústavního soudu zde dne 26. 11. 1992 sp. zn. Pl. ÚS 1/92

Nález Ústavního soudu ze dne 18. 8. 2010 Sp. Zn. II. ÚS 1098/10

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Sinan Işik proti Turecku ze dne 2. února 2010, stížnost č. 21924/05

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Leela Förderkreis E.V. a další proti Německu, rozsudek ze dne 6. 11. 2008, stížnost č. 58911/00

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva Serif proti Řecku ze dne 13. 6. 2006. stížnost č. 38178/97

Rozhodnutí Evropského komise pro lidská práva ve věci Církev X. proti Spojenému království ze dne 17. prosince 1968, stížnost č. 3798/68

Rozhodnutí Evropského komise pro lidská práva ve věci X. proti Dánsku ze dne 8. března 1976, stížnost 7374/76

Rozhodnutí Evropského komise pro lidská práva ve věci X. a Scientologická církev proti Švédsku ze dne 5 května 1979, stížnost č. 7805/77

Rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ze dne 29. května 2018, Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen a další, C-426/16

Rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ze dne 26. února 2019, Oeuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs, C-497/17)

Rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ze dne 17. prosince 2020, Centraal Israëlitisch Consistorie van België a další, C-336/19

Další zdroje

Dohoda o duchovní službě ve vězeňství – dostupné na

http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/dohoda_duchovni_sluzbavezenstvi.pdf

M. Heidegger, Bytí a čas, Oikoymenh Praha 2002

Evropská vězeňská pravidla - Recommendation Rec(2006)2-rev of the Committee of Ministers to member States on the European Prison Rules

(https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016809ee581)

Spratek, Daniel, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Disertační práce, Evropská ochrana náboženské svobody, 2007

Přílohy:

Seznam registrovaných církví a náboženských společenství v ČR.

Apoštolská církev	Církev Svatého Řehoře Osvětitele
Armáda spásy - církev	Církev víry
Bratrská jednota baptistů	Církev živého Boha
Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	Evangelická církev augsburského vyznání v České republice
Českobratrská církev evangelická	Evangelická církev metodistická
Církev adventistů sedmého dne	Federace židovských obcí v České republice
Církev bratrská	Jednota bratrská
Církev československá husitská	Kněžské bratrstvo svatého Pia X.
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů v České republice	Křesťanské sbory
Církev Křesťanská společenství	Luterská evangelická církev a. v. v České republice
Církev Nová naděje	Mezinárodní společnost pro vědomí Krišny, Hnutí Hare Krišna
Církev Nový Život	Náboženská společnost českých unitářů
Církev Oáza	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi
Církev řeckokatolická	Novoapoštolská církev v ČR
Církev římskokatolická	Obec křesťanů v České republice
Církev Slovo života	

Pravoslavná církev v českých zemích

Společenství Josefa Zezulky

Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice

Starokatolická církev v ČR

Slezská církev evangelická augsburského vyznání

Théravadový buddhismus

Společenství baptistických sborů

Ústředí muslimských obcí

Společenství buddhismu v České republice

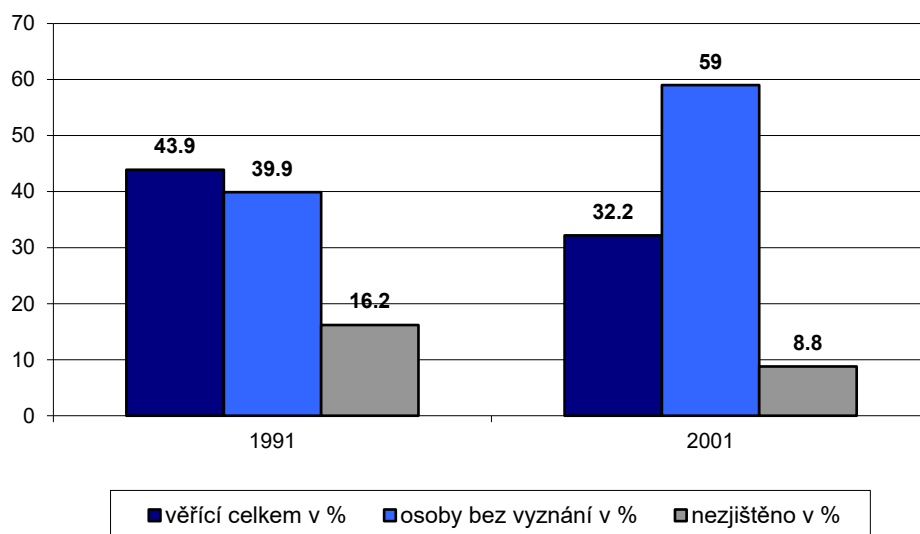
Višva Guru Díp Hindu Mandir - české hinduistické společenství

Višva Nirmala Dharma

Náboženské vyznání obyvatelstva České republiky – Tisková zpráva Českého statistického úřadu

Český statistický úřad zkoumá i náboženské vyznání obyvatelstva – jednou za deset let při sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). Jde tedy o údaje velmi cenné a zároveň snad vhodné k připomenutí právě ve vánočním čase. Poslední sčítání sice proběhlo v roce 2001, nicméně náboženské vyznání by neměl být ukazatel, který by podléhal prudkým výkyvům. Určitou výjimkou je sčítání z roku 1991, kdy byl zaznamenán relativně významný příklon k náboženství, zejména ve srovnání s údaji z roku 2001. Tato situace byla patrně způsobena specifickou společenskou atmosférou po pádu komunismu. Údaje z roku 2001 tak pravděpodobně podávají přesnější a stálější obraz.

Skladba obyvatelstva podle náboženského vyznání v letech 1991 a 2001 (údaje v %):

Obecně lze říci, že stupeň religiozity ve srovnání s posledním sčítáním z roku 1991 klesl. V roce 2001 se k náboženskému vyznání přihlásilo celkem 3,3 milionu lidí, což znamená téměř jednu třetinu z celkového počtu obyvatel. V roce 1991 se jako věřící deklarovalo 43,9 % občanů. Naopak osob bez vyznání bylo při posledním SLDB sečteno více než 6 milionů čili téměř tři pětiny všech obyvatel. V roce 1991 bylo bez vyznání jen 39,9 % obyvatel. Osob bez vyznání je tedy ve srovnání s rokem 1991 již více než věřících. Zbývající část populace, vzhledem k možnosti na tuto otázku neodpovědět, je zahrnuta do kategorie nezjištěno. Představuje devět set tisíc osob tvořících téměř jednu desetinu všeho obyvatelstva. Oproti roku 1991 však došlo k poklesu této kategorie (tehdy 16,2 %).

Obyvatelstvo hlásící se k jednotlivým církvím a náboženským společnostem

Z celkového počtu 3,3 milionu občanů, hlásících se k církvi či k víře, tedy z oněch 32,1 %, se nejvíce osob přihlásilo k římskokatolické církvi. 2 741 000 těchto věřících představuje o něco více než jednu čtvrtinu všech obyvatel (26,8 %) a na celkovém počtu věřících se podílí více než čtyřmi pětinami (83,4 %). Dominantní postavení této církve u nás má své historické souvislosti a je dlouhodobě spojeno se značnou konfesní roztržitostí zbývajících věřících.

Podílou dvou dalších v republice nejvýznamnějších církví – českobratrské evangelické a československé husitské - jsou řádově odlišné a po roce 1989 se pohybují pod úrovní pěti procent všech věřících osob. V roce 2001 se k oběma hlásilo kolem sta tisíc obyvatel představujících přibližně jedno procento z celkového úhrnu. Věřících Českobratrské církve evangelické bylo 117 tisíc (3,7 % z počtu věřících) a osob hlásících se k Církvi československé husitské 99 tisíc (3,0 %).

Ke všem dalším církvím a náboženským společnostem - kromě tří výše uvedených - se v roce 1991 přihlásilo v úhrnu 120 tisíc věřících, o deset let později se jejich počet zvýšil na celkem 330 tisíc osob.

Další církve, které mají alespoň 10 000 věřících

K náboženským komunitám překračujícím svým počtem věřících hranici deset tisíc patří jednak dvě evangelické církve - Evangelická církev augsburského vyznání v ČR a Slezská církev evangelická augsburského vyznání, které se koncentrují zejména v severovýchodní části Moravskoslezského kraje. Dále to je Pravoslavná církev v českých zemích, která působí, při mírně vyšší koncentraci věřících v Praze a v Ústeckém kraji, po celé republice. Těsně pod uvedenou hranicí, s více než devíti tisíci věřícími, jsou Církev bratrská a Církev adventistů sedmého dne.

Z u nás neetablovaných, často nekřesťanských církví a společností, překračuje uvedený počet především Náboženská společnost Svědkové Jehovovi. K té se při posledním sčítání přihlásilo přes 23 tisíc osob, což ji řadí na čtvrté místo co do četnosti v pořadí církví. Svědkové Jehovovi rovněž zaznamenali jeden z největších přírůstků, z 14 575 osob v roce 1991 na 23 162 v roce 2001, což představuje nárůst o 58,9 %.

Ze ostatních světových náboženství je početně nejvíce zastoupen buddhismus s téměř 7 tisíci věřícími a také islám, ke kterému se hlásí 3 700 osob.

Náboženské vyznání	1991	1991	2001	2001	Přírůstek +/-	Index
	abs.	v %	abs.	v %	úbytek -/	2001/ 1991
					proti roku	v %
					1991 /abs./	
Obyvatelstvo celkem	10 302 215	100,0	10 230 060	100,0	-72 155	99,3
Věřící celkem	4 523 734	43,9	3 288 088	32,1	-1 235 646	72,7
v tom:						
Církev římskokatolická	4 021 385	39,0	2 740 780	26,8	-1 280 605	68,2
Českobratrská církev evangelická	203 996	2,0	117 212	1,1	-86 784	57,5
Církev československá husitská	178 036	1,7	99 103	1,0	-78 933	55,7
Náb. spol.Svědkové Jehovovi	14 575	0,1	23 162	0,2	8 587	158,9

Pravosl. církev v českých zemích	19 354	0,2	22 968	0,2	3 614	118,7
Slezská církev evangelická a.v.	33 130	0,3	14 020	0,1	-19 110	42,3
Církev bratrská	2 759	0,0	9 931	0,1	7 172	359,9
Církev adventistů sedmého dne	7 674	0,1	9 757	0,1	2 083	127,1
Církev řeckokatolická	7 030	0,1	7 675	0,1	645	109,2
Křesťanské sbory	3 017	0,0	6 927	0,1	3 910	229,6
Apoštolská církev	1 485	0,0	4 565	0,0	3 080	307,4
Bratrská jednota baptistů	2 544	0,0	3 622	0,0	1 078	142,4
Evangelická církev metodistická	2 855	0,0	2 694	0,0	-161	94,4
Starokatolická církev v ČR	2 725	0,0	1 605	0,0	-1 120	58,9
Federace židovských obcí v ČR	1 292	0,0	1 515	0,0	223	117,3
Novoapoštolská církev v ČR	427	0,0	449	0,0	22	105,2
Nábož. spol. českých unitářů	365	0,0	302	0,0	-63	82,7
Ostatní a nepřesně určené	21 085	0,2	221 801	2,2	200 716	1051,9
Bez vyznání	4 112 864	39,9	6 039 991	59,0	1 927 127	146,9

Nezjištěno	1 665 617	16,2	901 981	8,8	-763 636	54,2
-------------------	------------------	-------------	----------------	------------	-----------------	-------------

Pozn.: zahrnuty všechny církve a náboženské společnosti zjištěné v roce 1991, pokud mají adekvátní protějšky v roce 2001.

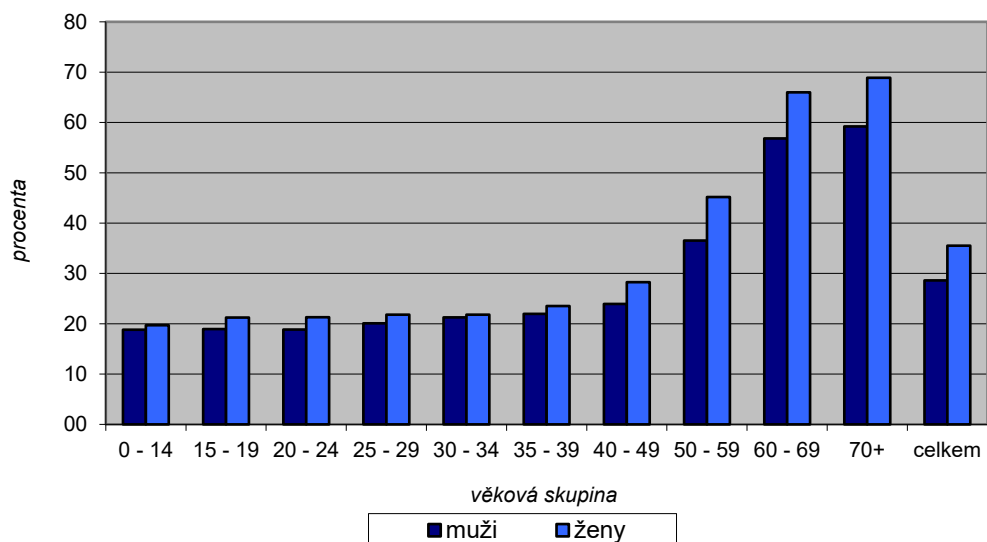
Vliv pohlaví a věku

Jedním z nejdůležitějších demografických znaků charakterizujících podrobněji určitou skupinu či komunitu je členění podle pohlaví na muže a ženy spolu s jejich věkovou strukturou. **V případě náboženského vyznání stále platí, že religiozita žen je výrazně vyšší než mužů.** Zatímco věřících mužů bylo v roce 2001 sečteno 1 424 000 (28,6 % z jejich celkového počtu), věřící ženy dosahovaly vyššího počtu jak absolutně - 1 864 000, tak i relativně - 35,5 % z úhrnu. Ženy hlásící se k náboženství přitom představovaly ze všech věřících celkem 56,7 %.

Za rozdílem mezi počtem žen a mužů se však skrývá vliv věkového rozdílu, neboť podíl věřících ve vyšších věkových skupinách stoupá a zároveň platí, že se ženy dožívají vyššího věku než muži. I proto v České republice celkem žije více věřících žen než věřících mužů.

Sekularizační tendence vedou k výraznému poklesu osob hlásících se k náboženskému vyznání v první řadě u mladších věkových kategorií. K podstatnému zvýšení počtu věřících dochází až u kategorie 50 - 59letých. Podíl věřících v jednotlivých věkových skupinách zachycuje následující graf:

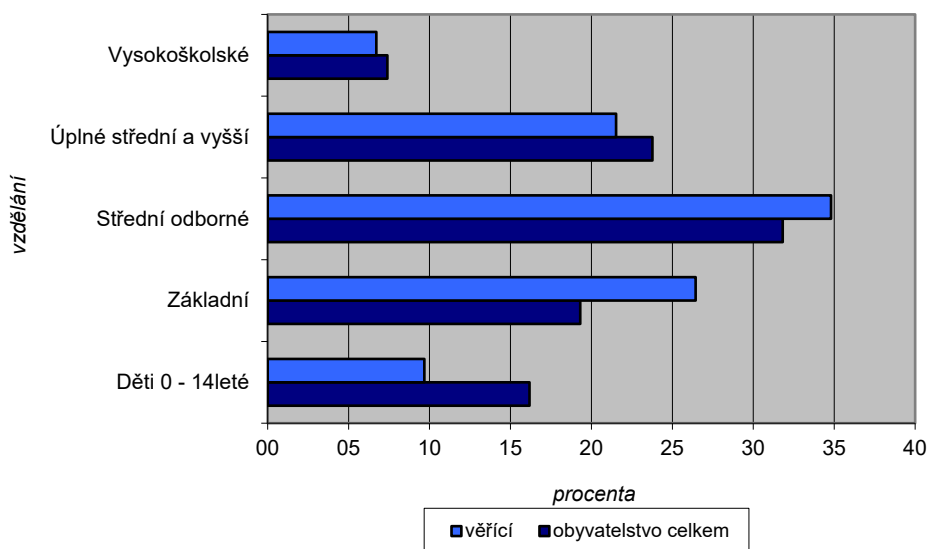
Podíl věřících (mužů a žen) v jednotlivých věkových skupinách v %

Náboženství a vzdělání

Shodně jako předcházející sčítání i výsledky tohoto ukázaly, že mezi věřícími jsou častěji zastoupeni občané s nižším vzděláním. Lze konstatovat, že se vzrůstajícím stupněm vzdělání klesá relativní počet osob hlásících se k náboženskému vyznání.

Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a nejvyššího ukončeného vzdělání

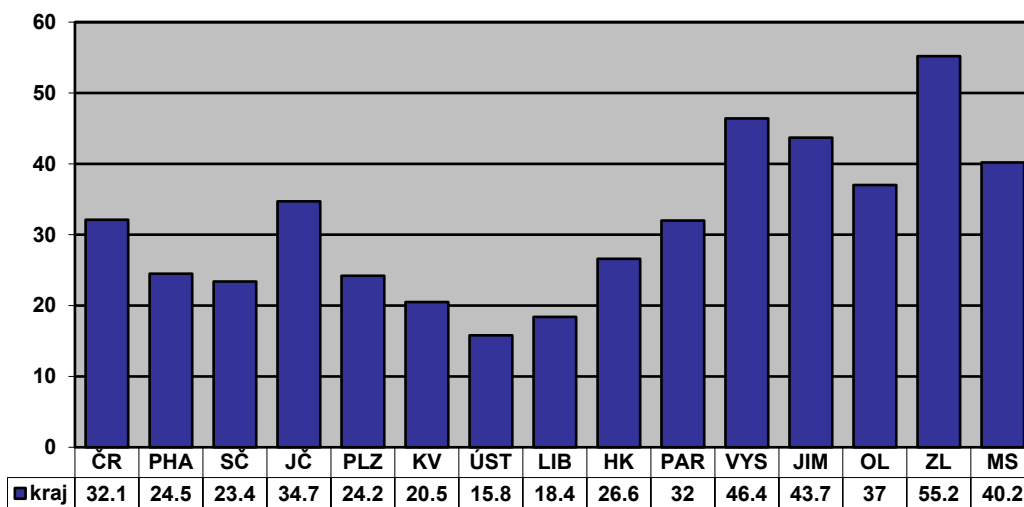

Kraje

Relativně nejvíce věřících žije v moravských krajích. Na prvním místě stojí Zlínský kraj, kde věřící jako v jediném kraji v republice tvoří více než polovinu všech obyvatel (55,2 %). Dalšími kraji s vyšším podílem věřících jsou Vysočina a Jihomoravský kraj, kde se jejich podíl pohybuje kolem 45 %. Uvedené kraje samozřejmě vykazují výrazně nižší počet osob bez vyznání. Nejméně je těchto osob opět ve Zlínském kraji, byť i v jeho případě jde o více než jednu třetinu všech jeho obyvatel.

Naopak nejvyšší podíl osob bez vyznání, pohybující se nad hranicí sedmdesáti procent, je soustředěn v Ústeckém (77,2 %), Libereckém a Karlovarském kraji. Všechny tyto kraje jsou oblastmi, kde došlo prakticky k úplné výměně obyvatel v souvislosti s odsunem původních německých starousedlíků. Nově přistěhovalí osídlenci z různých končin republiky, mnohdy i repatrianti, neměli možnost, také vzhledem k trvalému tlaku existujícího režimu, vytvořit si na tomto vysídleném území nové náboženské tradice. Proto není nepatřičný výraz některých církevních představitelů charakterizujících například konkrétně Ústecko jako „poušť na mapě náboženství“.

Podíl kategorie „věřící celkem“ v jednotlivých krajích, údaje v %

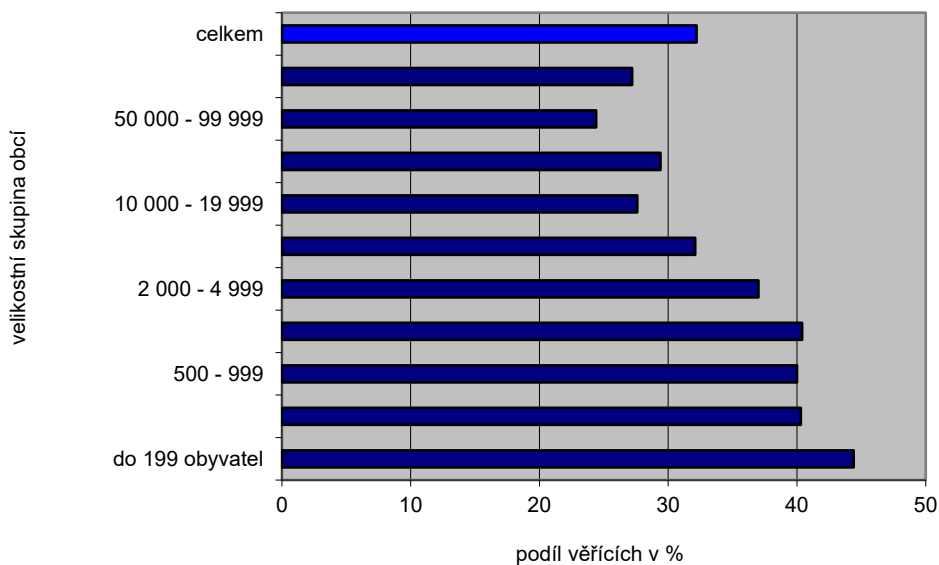

Venkov a města

Údaje o náboženském vyznání uspořádané podle velikostních kategorií obcí zcela jednoznačně ukazují na převahu nábožensky založených osob ve venkovském osídlení, kde jeden z významných spolupůsobících faktorů tvoří i věková struktura obyvatel. Naopak, relativně nízké počty obyvatel hlásících se k náboženskému vyznání, a tím i vysoké počty občanů bez vyznání, lze zaznamenat především ve městech. **I v případě měst roste religiozita od západu směrem na**

východ. K náboženskému vyznání se hlásí nejméně osob především ve městech na severu a severozápadě Čech, města s největším podílem věřících jsou naopak pouze moravská.

Obyvatelstvo podle náboženského vyznání a velikostních skupin obcí (2001)

Údaje pocházejí z publikace ČSÚ *Náboženské vyznání obyvatelstva* (kód: 4110-03). Publikace pochopitelně obsahuje řadu dalších, podrobnějších údajů a analytické komentáře.

S publikací se lze seznámit na internetové stránce ČSÚ (www.czso.cz), konkrétně na adrese:

<http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/p/4110-03>

Tiskovou informaci zpracovalo oddělení propagace a marketingu ČSÚ.

Náboženské společnosti se zvláštními právy

Dostupné

na

<https://www.mkcr.cz/zvlastni-prava-33.html>

^[1]

Č.	Církev a náboženské společnosti	vyučování náboženství na státních školách	duchovenská služba v ozbrojených silách ČR	duchovenská služba v místech, kde se vykonává vazba a trest odnětí svobody	konání obřadů, při nichž jsou uzavírány církevní sňatky	zřizování církevních škol	zachování povinnosti mlčenlivosti duchovními v souvislosti s výkonem zpovědního tajemství nebo s výkonem práva obdobného zpovědnímu tajemství
1	Apoštolská církev	A	A	A	A	A	A
2	Bratrská jednota baptistů	ne	A	A	A	A	A
3	Církev adventistů sedmého dne	A	A	A	A	A	A
4	Církev bratrská	ne	A	A	A	A	A
5	Církev československá husitská	A	A	A	A	A	A
6	Církev Ježíše Krista <u>Svatých</u> posledních dnů	ne	ne	ne	A	ne	A
7	Církev řeckokatolická	ne	A	A	A	ne	A
8	Církev římskokatolická	A	A	A	A	A	A
9	Českokobratrská církev evangelická	A	A	A	A	A	A
10	Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	ne	A	A	A	ne	A
11	Evangelická církev metodistická	ne	A	A	A	ne	A
12	Federace židovských obcí v České republice	ne	ne	ne	A	A	ne
13	Jednota bratrská	ne	A	A	A	A	A
14	Křesťanské sbory	A	ne	A	A	ne	A
15	Luterská evangelická církev a.v. v České republice	A	ne	ne	A	ne	A
16	Náboženská společnost českých unitářů	A	A	A	A	A	A
17	Náboženská společnost Svědkové Jehovovi	A	ne	A	A	ne	A
18	Novoapoštolská církev v České republice	ne	ne	ne	A	ne	A
19	Pravoslavná církev v českých zemích	ne	A	A	A	ne	A
20	Slezská církev evangelická augsburského vyznání	A	A	A	A	A	A
21	Starokatolická církev v České republice	A	A	A	A	ne	A

Ochrana náboženské svobody v trestních předpisech České republiky a vybraných zemích Evropské unie

Abstrakt

Autor této práce se zabývá problematikou ochrany náboženské svobody v trestních předpisech České republiky a vybraných zemí Evropské unie, zejména tedy úpravou podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, trestních zákoníků vybraných zemích zkoumaných v této práci a dalších předpisů, které upravují pro tuto práci relevantní problematiku, s přihlédnutím k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. Práce je členěna do několika částí. První tři části se pojmu náboženská svoboda věnují obecně, kdy první část zkoumá samotný význam pojmu a jeho zakotvení v předpisech nejvyšší právní síly, tedy v rovině ústavní a v rovině mezinárodních smluv o lidských právech. Druhá část vymezuje pojem na individuální úrovni a nabízí výčet jednotlivých forem projevu individuální náboženské svobody v rámci české právní úpravy. Část třetí oproti tomu pojednává o kolektivní náboženské svobodě, tedy o fungování náboženských společností v rámci české právní úpravy. Tyto první tři části jsou do jisté míry úvodem pro stěžejní čtvrtou část této práce, která analyzuje projevy ochrany náboženské svobody v trestních předpisech České republiky. Tato kapitola analyzuje jednotlivé instituty relevantní pro téma práce ve všech předpisech České republiky, které můžeme označit za trestní a zaměřuje se na ochranu náboženské svobody široce. V první podkapitole jsou zkoumány jednotlivé skutkové podstaty a v dalších podkapitolách relevantní úprava v právu procesním a dalších předpisech souvisejících s tématem práce, poslední podkapitola pak zkoumá vybrané kauzy. Navazující pátá část komparuje českou úpravu s úpravami ve vybraných zemích Evropské unie, kdy je téma ochrany náboženské svobody v trestních předpisech zaměřeno úzce na úpravu v trestních zákonících daných zemí. Cílem práce je popsat současný stav ochrany náboženské svobody v trestních předpisech České republiky a komparovat jej se stavem u vybraných zemí Evropské unie.

Klíčová slova: Náboženská svoboda, trestní předpisy, Evropská unie, Trestné činy z nenávisti, Svoboda projevu

Protection of religious freedom in criminal regulations of the Czech Republic and of selected countries of the European Union

Abstract

The author of this thesis discusses the issue of the protection of religious freedom in the criminal regulations of the Czech Republic and selected countries of the European Union, in particular the regulation pursuant to Act No. 40/2009 Coll., the Criminal Code, as amended, the Criminal Codes of selected countries examined in this work and other regulations that regulate relevant issues for this work, taking into account the case law of the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union. The thesis is divided into several parts. The first three parts discuss the concept of religious freedom in general, where the first part examines the very meaning of the term and the regulations of the highest legal force, i.e. at the constitutional level and at the level of international human rights treaties. The second part defines the concept at the individual level and offers a list of individual forms of expression of individual religious freedom within the Czech legislation. Part three, on the other hand, discusses the collective religious freedom, i.e. the functioning of religious societies within the Czech legislation. These three parts are to some extent the introduction to the main fourth part of this thesis, which analyzes the manifestations of the protection of religious freedom in the criminal regulations of the Czech Republic. This chapter analyzes individual institutes relevant to the topic of thesis in all regulations of the Czech Republic that can be described as criminal regulations and focuses on the protection of religious freedom extensively. In the first subchapter are being examined individual crimes. Other subchapters focus on the relevant regulation in procedural law and other regulations related to the topic of the thesis, the last subchapter then examines selected cases. The follow-up fifth part compares the Czech regulation with the regulations in selected countries of the European Union, where the topic of the protection of religious freedom in criminal regulations is narrowly focused on the regulation in the criminal codes of the given countries. The aim of the thesis is to describe the current state of protection of religious freedom in the criminal regulations of the Czech Republic and to compare it with the situation in selected countries of the European Union.

Key words: Religious freedom, criminal law, European Union, Hate crime, Freedom of expression